

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Heiberg, Johan Ludvig.; med Indledning og
Noter ved Alfred Ipsen.

Titel | Title:

En Sjæl efter Døden : en apokalyptisk Comedie

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : Det Reizelske Forlag, 1893

Fysiske størrelse | Physical extent:

XXXIX, 104 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

53, - 302.

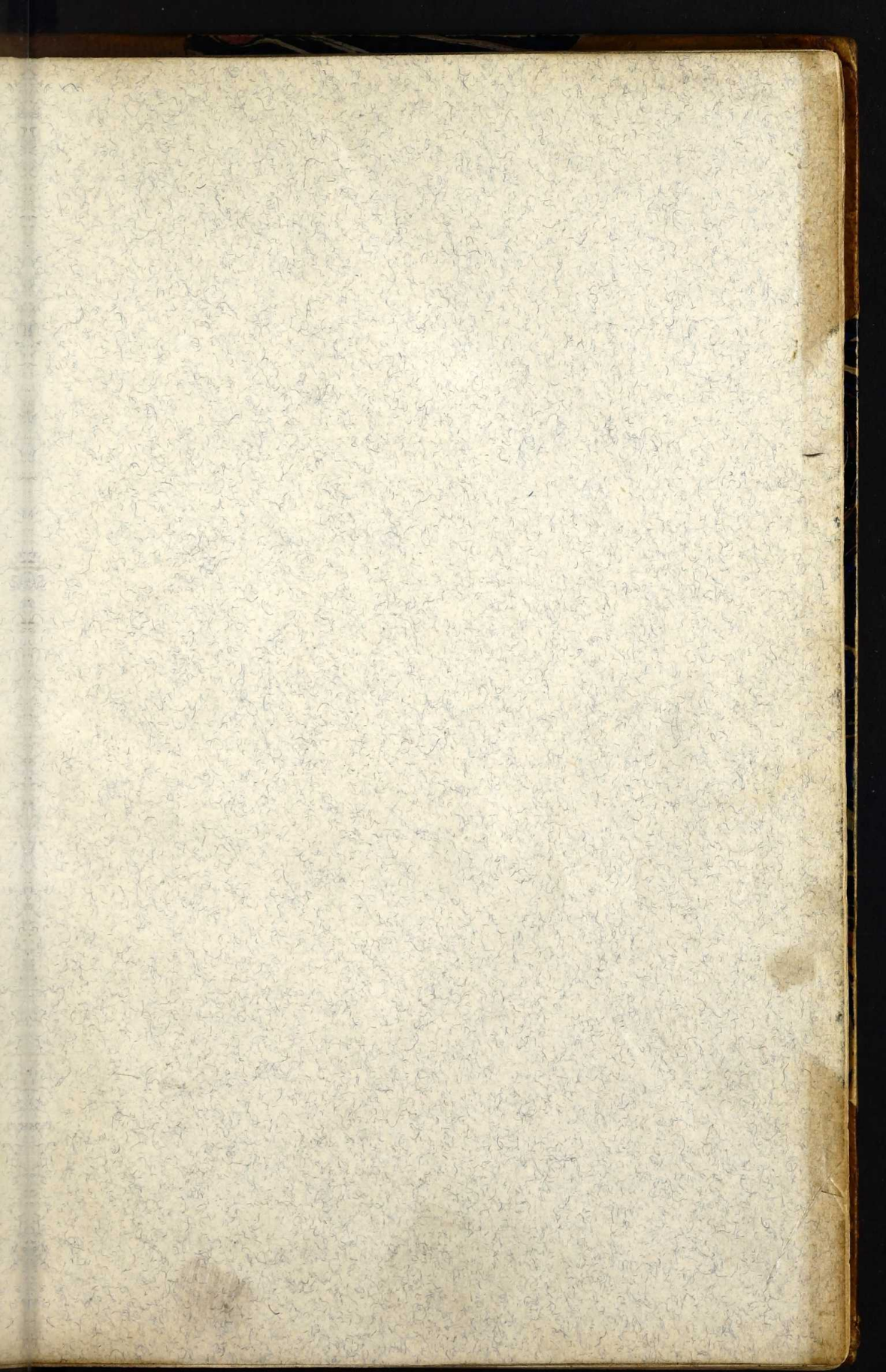
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 53 8°

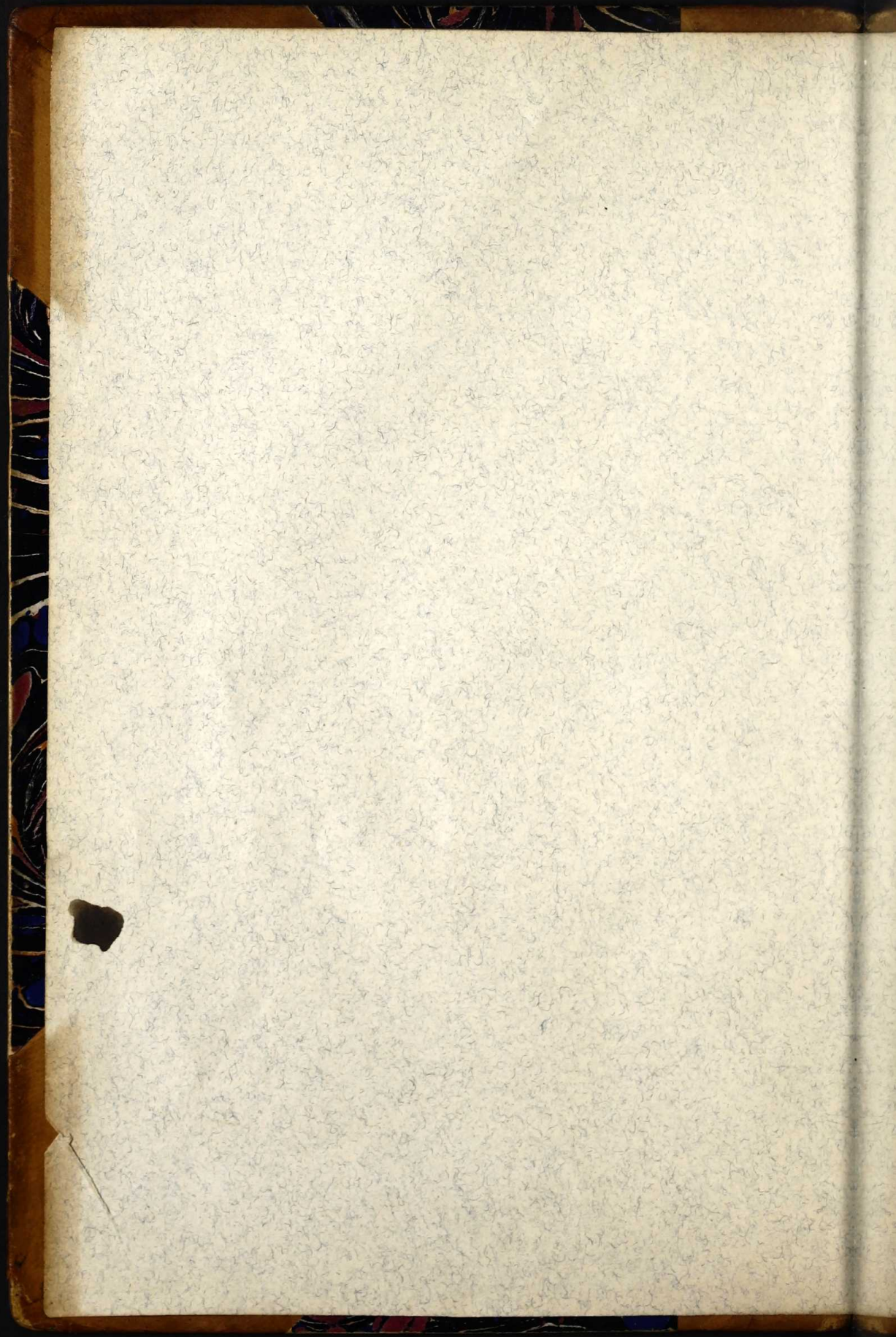

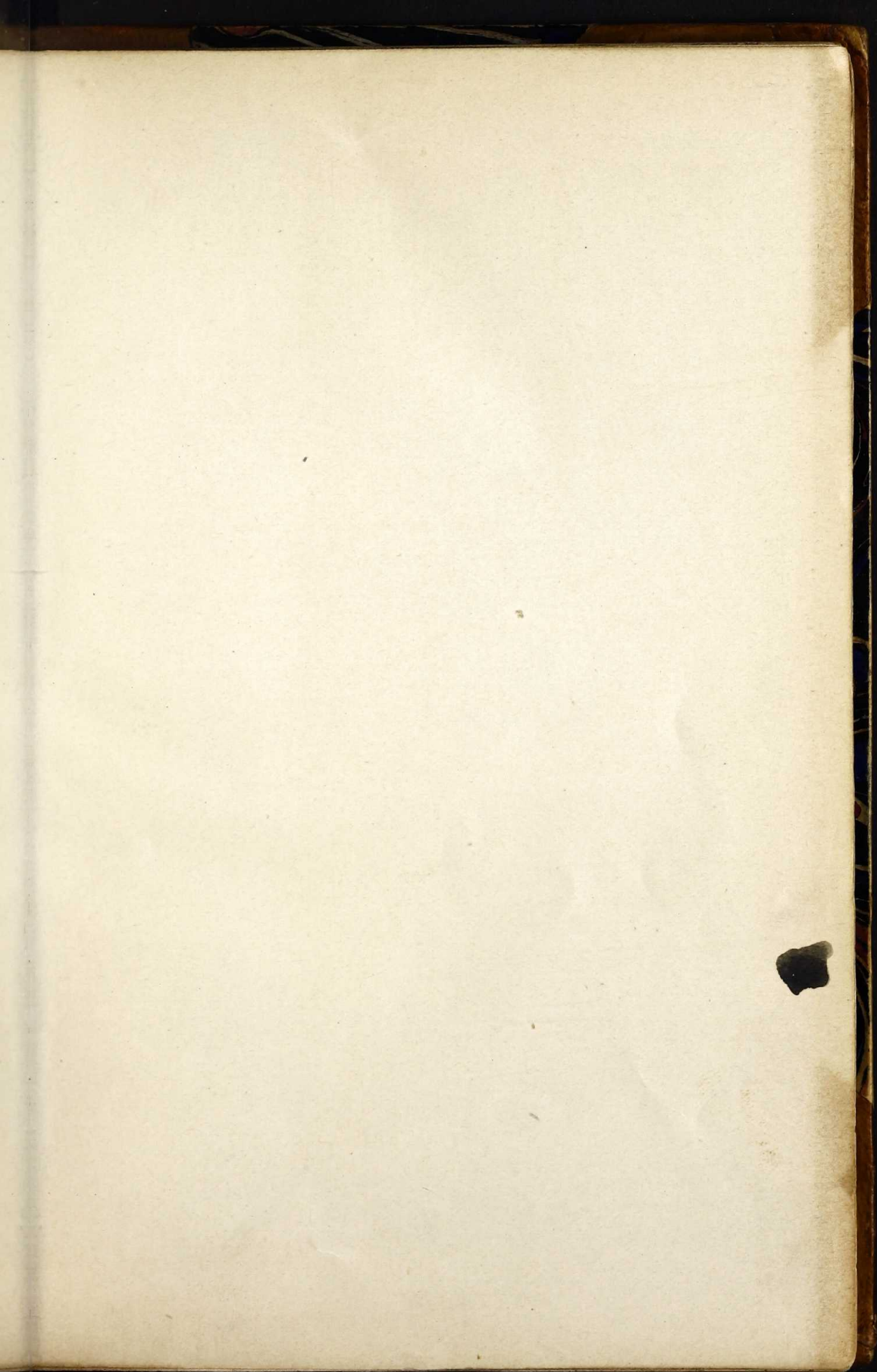
1 1 53 0 8 06058 7

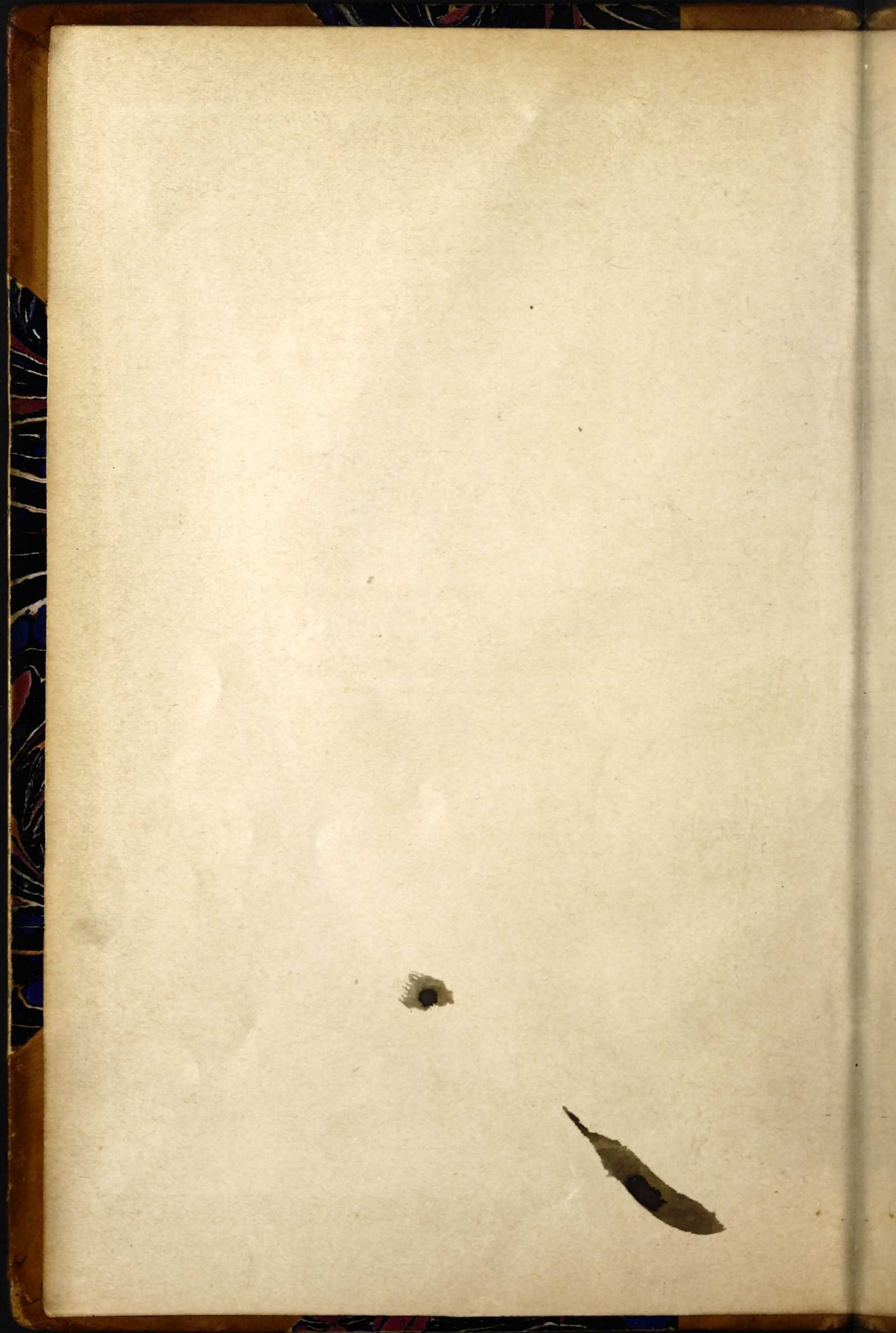
+ REX

DET REITZELSKE FORLAG (GEORGE C. GRØN)

DET REITZELSKE FORLAG (GEORGE C. GRØN)

F. L. Heiberg:

De Nygifte.

En Romance Cyklus.

Illustreret af *Carl Thomsen*.

4 Kr. Kart. 5 Kr. Eleg. indb. 7 Kr.

Recensenten og Dyret.

Vaudeville.

Med Oplysninger udgiven af «Dansk lærerforeningen»
ved *F. Christensen*.

25 Øre.

Elverhøj.

Drama i fem Akter.

Med Indledning af *P. Hansen*.

50 Øre. Indb. 1 Kr.

Syvsoverdag.

Romantisk Komædie i 3 Akter.

Med Oplysninger udgiven af «Dansk lærerforeningen»
ved *F. Christensen*.

50 Øre. Indb. 1 Kr.

JOHAN LUDVIG HEIBERG

EN SJÆL EFTER DØDEN

EN APOCALYPTISK COMEDIE

MED INDLEDNING OG NOTER VED ALFRED IPSEN

KØBENHAVN

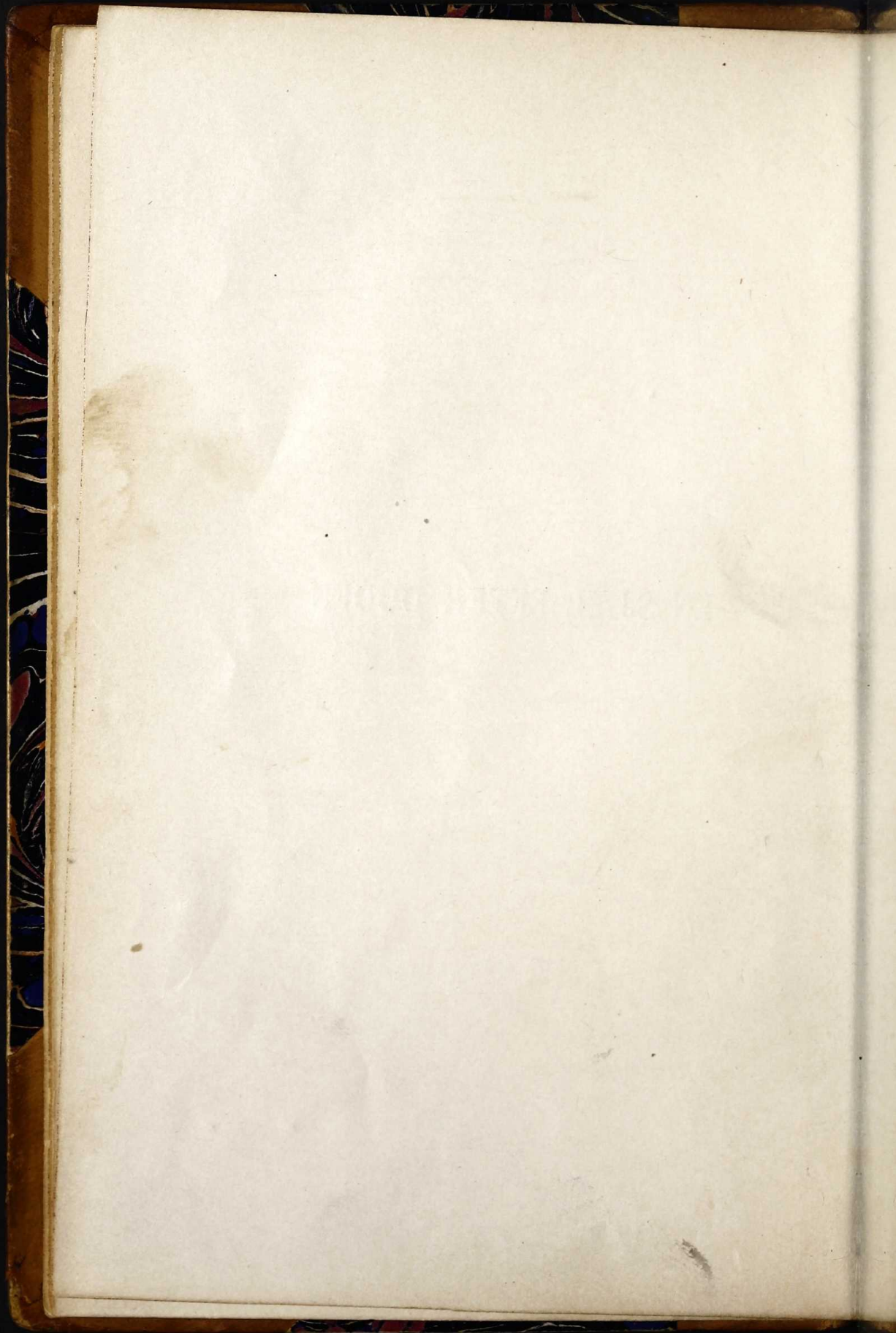
DET REITZELSKE FORLAG (GEORGE C. GRØN)

FR. BAGGES BOGTRYKKERI

1893

EN SJÆL EFTER DØDEN

Med sine Vaudeviller erobrede Heiberg sig en fast og fremskudt Plads i dansk Literatur. Han befæstede yderligere denne Stilling ved en kritisk Virksomhed, som han fortrinsvis udfoldede i de Tidsskrifter, han til forskellige Tider udgav. „Københavns flyvende Post“, der udkom i 1827—30, hævdede sig under megen Modstand, der navnlig kom til Orde i Bladet „Københavnsposten“, en Slags Højesteretsstilling som Domstol i literære Sager. Hertil bidrog intet mere end den Vurdering af Oehlenschläger, som Heiberg med Udgangspunkt i „Væringerne i Miklagard“ foretog. Men dertil kom som mere almindelige Grunde Heibergs hele mangesidige Dannelse, hans Smidighed og Klarsynethed i Polemikken og endelig den Omstændighed, at hans Litteraturbetragtning havde en filosofisk Baggrund.

Efter at Heiberg oprindeligt havde forholdt sig uforstaaende over for Hegels Filosofi, skete der hos ham et pludseligt Gennembrud, der frembyder en vis Lighed med det religiøse Gennembrud hos Mænd som Mynster og Grundtvig. Ved dette var Hemmeligheden i Hegels System paa en Gang blevet ham klar, og han blev en troende i Forhold til denne Filosofi, der siden skulde faa en saa indgribende Indflydelse paa hans hele Literaturopfattelse.

At denne Filosofi, der paastod at have begrebet hele Tilværelsen som en Fornuftenhed, maatte tiltrække Heibergs klare, forstandige Naturel, er i og for sig let forstaaeligt. Hegel paastod, at alle de Modsigelser, som Menneskeheden hidtil havde stønnet under, var kun tilsyneladende, og hævdede, at de ved Anvendelse af hans Metode (den „spekulative“) lod sig sammensmelte i en højere Enhed. Der var ingen Strid imellem Religion og Filosofi. Deres Indhold var i Virkeligheden det samme, kun udtrykt i forskellige Former; hvad Religionen fremstillede paa udvortes Maade som historisk Tildragelse, det opfattede Filosofien efter dets Indhold som „Ide“.

Man fik ved denne paastaaede Overensstemmelse mellem Tro og Viden (Spekulation)

III

paa den ene Side en kristelig Filosofi, det vil sige en Filosofi, som tumlede med kristelige Begreber og Forestillinger, og paa den anden en „spekulativ“ Kristendom, det vil sige en Teologi, der var gennemvævet med filosofiske Ræsonnementer og forflygtiget igennem dem. Det er klart, at i et saadant System bliver der ikke megen Brug for det religiøse Følelsesindhold. Hvor Tanken og Begrebet spiller en saa overordnet Rolle, bliver der kun en underordnet Plads for det rent personlige Liv og de Modsætninger, hvorom Kristendommen historisk har drejet sig: Synd og Naade.

Alligevel havde denne Filosofi, der fjærnt fra at ville angribe Kristendommen, tværtimod satte den paa Tronen i sit System, en mærkelig Evne til at gaa uden om alle Vanskeligheder og til ligesom at plumre Vandet. Mange sluttede sig til den uden at være sig klart bevidste, at man ved at forflygtige Dogme-Kristendommens antagne historiske Grundlag maatte komme til at virke hen til æens Op-løsning. Dette blev først klart paa et senere Tidspunkt, da den ny Filosofi fik afgæret, og de Modsætninger, som i Hegels „Dialektik“ en kort Tid syntes at være sammensmeltede i en højere Enhed, begyndte at udskille sig igen, og

IV

Skolen i Tyskland som Følge deraf spaltede sig i et ortodokst Højre og et Venstre med bevidst fritænkernes Grundsatninger.

Hvor underlig vagt man forholdt sig med Hensyn til de religiøse Grundspørgsmaal faaer man ogsaa gennem Fru Heibergs Livserindringer et Indblik i, hvor hun beretter om de Aftensamtaler, som førtes af de to Hegelianere Heiberg og Martensen i Overværelse af Fruerne Heiberg og Gyllembourg. Det ses heraf, at de til ikke ringe Forargelse for Fru Gyllembourg afviste Tanken om personlig Udødelighed, og dog har sikkert ingen af dem af den Grund været sig nogen Modsætning til Kristendommen bevidst.

At en Filosofi, der meldte sig med saa store Bebudelser og i en saa færdig Form maatte kunne gribe den Del af Datidens Ungdom, der søgte efter aandelig Sammenhæng og Helhed i Tilværelsen, er let at forstaa. At den paa den anden Side maatte frastøde mange, der ikke følte sig kaldede til filosofisk Gymnastik, er lige saa indlysende. Og ikke mindst frastødte den praktisk anlagte og umiddelbare Naturer ved den myndige Selvsikkerhed og Overlegenhed, hvormed den i Systemets Navn optraadte.

Som et Tidsdokument kan saaledes anføres et Uddrag af en Artikel i „Københavnsposten“ for 26de Januar 1840 (det Aar, da Heibergs „En Sjæl efter Døden“ udkom). Der advares heri mod Hegelianismen, som siges at herske blandt de unge studerende og særlig blandt Teologerne. Der skelnes, hedder det her, imellem „umiddelbare“ og „middelbare“ (hegelske) Teologer — „umedierede“ og „medierede“, som det hedder i Skolens Sprog. — „Umiddelbar“ er enhver, der ikke har tilegnet sig de hegelske Former og støbt sin Tanke i dem. Biskop Mynster kaldes en umiddelbar Teolog og A. S. Ørsted en Jurist uden al spekulativ Evne, og man anerkender ingen Tænken uden for de hegelske Former. „Denne Tid,“ fortsættes der, „er fast vorden lige saa filosofisk gal i sin Tale, som Holbergs var filologisk gal, og vor Tid har ikke alene realistiske Erasmi Montani at opvise, men ogsaa en køn Hob filosofiske Dittos. Dog er dette langt fra det værste. Et aandeligt Aristokrati er i Begreb med at rejse sig og truer med at overvælde alt.“ Og andetsteds hedder det om Førerne: „Ej heller mangler den hele filosofiske Hær sine indenlandske Generaler, foruden en hel Del Underofficerer med og uden sværtede

Bakkenbarter. Han med den romantiske Alfe-krone, flettet af Ottavens og Sonettens søde Tone, af Redondiliens Bølgeslag med spansk Grandezza, af rytmisk Sølvalm, og Gud véd hvilke andre Ingredienser, han har foruden mange andre udenlandske Varer indført den kostelige Balsam for den menneskelige Aand, at ingen kan gøre Fordring paa at kaldes en dannet og videnskabelig Mand, uden at han har studeret Hegel og tænker i hegelske Former, og denne Sætning, der for de uindviedes Øjne tager sig ud som den afsindigste Arrogance, troes som et Evangelium.“

Trods Stilens Tarvelighed i de anførte Udtalelser vil Nutiden formodentlig ikke være utilbøjelig til at give „Københavnsposten“ et vist Medhold heri. Den hele hegelske Periode er jo allerede saa vidt passeret, at den forekommer os Nutids-Mennesker en ufattelig Paroksysme i den menneskelige Tænknings Historie, som det kræver overordentlige historiske og filosofiske Forudsætninger at forstaa, medens det vil synes den almindelige Betragter ubegribeligt, hvordan den kunde henrive Datidens gode Hoveder saa stærkt. Det staaer fast, at Heiberg hørte til disse, og sikkert nok var det netop hans klare Forstand, hans logiske

VII

Skarphed og Nøgternhed, der drev ham ind paa Studiet af Hegel. I hvor besynderlige end Konsekvenserne kunne synes, maa man dog holde Heiberg noget til Gode, at han satte et Arbejde ind paa at naa til en sammenhængende og harmonisk Opfattelse af Tilværelsens Fænomener, til et „System“, medens de fleste af Samtidens Skribenter betragtede et saadant Arbejde som sig uvedkommende og nøjedes med at paaberaabe sig deres digteriske Missjon og Kald. Og man forstaaer, hvilken Avtoritet det — Systemets Uholdbarhed til Trods — gav ham i Debatten om Tidens aandelige og literære Spørgsmaal, at hans Opfattelser fremtraadte som Dele af et systematisk Hele, hvor Modstanderne kun havde personlig Smag eller et ganske almindeligt Skøn at beraabe sig paa. Man maa jo nemlig fastholde, at Datiden ikke saaledes som vi havde naaet til et empirisk Standpunkt i Videnskaben, og samtlige Datidens Førere saavel i Literaturen som i Filosofien vilde ladt haant om en Æstetik eller en Filosofi, der nøjedes med de ad Erfaringens og Iagttagelsens Vej indvundne Love. For dem alle stod det fast, at Vejen gik til Ideen gennem Spekulationen, og Hegels hele Lære var kun et tilspidset Udtryk for Opfattelser, der i mere

VIII

afdæmpede Former gennemtrængte hele Periodens Aandsliv og gav sig Udslag saa vel i dens filosoferende som i dens rent digteriske Frembringelser.

Og dog kan det undre, at saa lys en Aand som Heiberg kunde slaa sig til Taals med den hegelske Æstetik, og uden at cense dens Modsigelser nøjes med dens ganske vilkaarlige Begrebsbestemmelser. Nægtes kan det heller ikke, at en Æstetik, der hvilede paa et saa rent abstrakt Grundlag indeholdt store Farer og Misvisninger for den digteriske Frembringelsen. Abstraktioner er ikke just den nærende Jord for en Digers Fantasi, og der hvor et Værks „Ide“, dets summariske Tankeindhold, opstilles som det afgørende, er der Fare for, at det menneskelige, som i en eller anden Form dog til syvende og sidst er al Digtnings Kærne, skal tage Skade. Heiberg undgik ikke dette Skær. Hans Filosofi trængte sig af og til paa en forstyrrende Maade ind i hans Digtning, og saa vel i hans Skuespil som andetsteds er der Eksempler at hente paa en misvisende Paavirkning af hegelsk Symbolik. Der er vel ogsaa Grund til at tro, at han kunde have naaet dybere i individuel Karakteristik af sine Personer, om ikke hans hele æstetiske Ud-

gangspunkt havde ført henimod en Forflygtigelse af Individualiteten til bedste for en poetisk og filosofisk Abstraktion. Et Gode her ved var det imidlertid, at selve de hegelske Kategorier vare for almindelige til at lade sig anvende i Detaljeundersøgelserne, hvor Heiberg derfor var henvist til sin egen Dømmekraft og gode Smag.

Ikke blot paa det poetiske og kritiske Omraade blev Heibergs hegelske Sværmeri bestemmende eller i alt Fald medbestemmende for hans Udvikling og Stilling til Tidens aandelige Bevægelser. Det maatte nødvendigvis ogsaa gøre ham til en kølig Betragter af de politiske Bevægelser og den demokratiske Diletantisme, som fra Begyndelsen af Tredverne mer og mer skød Fart. Aandsaristokrat som Heiberg af Natur var, maatte han af sin hele filosofiske Retning yderligere styrkes deri, og den Tanke, at Ideerne, Sandhederne, skulde virkeliggøres gennem Masserne og deres Organisation, havde for ham noget latterligt. Var han end ikke nogen absolut Modstander af konstitutionel Frihed — Hegel selv godkendte jo den konstitutionelle Forfatning — saa maatte han dog med sine Forudsætninger komme til at lægge Vægten paa den nedarvede Kultur, paa

Intelligensen, Ledelsen, Auctoriteterne. Og han maatte nødvendigvis frastødes af den almægtige Vigtighed, hvormed de politiske Døgnspørgsmaal omgærdede sig, som var det af deres Løsning, at Menneskehedens Frelse var at vente. Han saa med Mismod den politiske Diskussion med dens Avisskriveri, Foredrag og travle Forningsliv fortrænge andre i hans Øjne vigtigere Interesser, det syntes ham, at dansk Aandsliv var paa Vej til at forflades og forringes.

Det er som Udtryk for denne Situation, at „En Sjæl efter Døden“ bliver til. Det er en Stridshandske som Hegelianeren og Aandsaristokraten Heiberg tilkaster sin politisk vanartede, for Filosofien ligegyldige Samtid, denne Tid, der har vendt sig fra de absolute Krav for at fortabe sig i „slet Uendelighed“, i Døgninteresser og Partivrøvl. Det ligger allerede i selve dette Udgangspunkt, at Heiberg ikke har villet tage politisk Parti; men naturligtvis maa hans Satire fortrinsvis komme til at ramme Bevægelsespartiet, dem, der satte Politiken i Scene, og som begyndte at komme paa Moden. Det ses da ogsaa, at Digtets Helt er liberalt interesseret, sværmer for de liberale Koryfæer og sluger de liberale Blade. Dette skyldes

imidlertid ikke nogen dybere Overbevisning, men simpelthen den Omstændighed, at han glider med Strømmen, og Strømmen bar jo den Vej. Det ses da ogsaa, at et intelligent Blad som „Fædrelandet“ — den Gang de liberales Hovedorgan — ikke ønskede Digtet opfattet som et Stridsskrift mod sin Sag, idet det optog en voluminøs og yderst lovprisende Anmeldelse deraf fra Martensens Haand. Denne Anmeldelse, der ganske optog tre Numre af det ikke meget store Blad, bevægede sig i filosofiske Højder og ofrede Digtets rent lokale Satire mindre Opmærksomhed. Den blev bestemmende for Digtets literære Stilling, og det synes, som om dens Opfattelser have bevaret sig hos Publikum indtil den Dag i Dag.

Den Art typisk Samfundsskildring optog netop paa den Tid vore Digtere. Der var noget i Tidsforholdene med deres urolige Gæring, som udæskede Satiren. Desuden var der efter den store Fantasiens Udvandring, som betegnede dansk Romantik i dens første Periode, fulgt et Tilbageslag, en vis Tørst efter Virkelighed og Hverdagsliv (Hverdags-historierne, Blicher) indenfor Literaturen. Det politiske Liv havde hvirvlet en Mængde Fæno-

mener op, som maatte friste til humoristisk eller sarkastisk Behandling.

Der er især tre af de Forfattere, der kaste sig over den digteriske Samfundssatire, hvis Værker ere blevne staaende som typiske for denne Periode i dansk Aandsliv — den første politiske Frihedsrus — nemlig foruden Heiberg Paludan-Müller i sin „Adam Homo“ og Hostrup i sine Studenterkomedier; men naar Paludan-Müller og Heiberg i Ideens Navn svinge Svøben over Samtidens Ryg og pege paa Svælget mellem Ideal og Virkelighed, saa er Modscætningen hos Hostrup mildnet til den klassiske Modscætning mellem Filistere¹⁾ og Studenter (det sidste Ord taget i den udvidede Betydning, som Hostrup i sin grundtvigske Periode følte Trang til at give det). Hostrup var for meget Praktikus og for lidt Filosof til

---

¹⁾ Ordet „Filister“ i dets nymodens Brug skal være kommet fra Tyskland. I det syttende Aarhundrede skal nogle Borgere i Jena have dræbt en Student i Slagsmaal, hvoraf Præsten næste Søndag tog Anledning til at prædike over Teksten: „Samson, Filistrene ere over Dig.“ I dansk Literatur optræder Ordet allerede hos Baggesen og P. A. Heiberg. (For Resten anvendes det jo ogsaa paa engelsk paa samme Maade som Betegnelse for Aandløshed, Sneversyn).

XIII

at ville anlægge en umulig Maalestok paa „den Flok, som rundt i Livets Mølle gaaer.“ Medens Heiberg fordømmer sin Filister ved Ideens Højesteret og henviser ham til, hvad Martensen i sit hegelske Sprog bencævner „det fænomenale Helved“, saa affærdiger Hostrup sine Filistre med en godmodig Spøg og anbringer dem i et behageligt Genboskab til Idealismens og Livsglædens Repræsentanter, Studenterne, der endog tage Filistrenes Døtre til Ægte. For Hostrup var det menneskelige selv i al dets Skrøbelighed Nummer et, og han var ikke Fanatiker nok til at ofre det paa nogen Idés Alter.

Anderledes strengt er Sagen grebet an i „Adam Homo“, hvor „Helten“, der i sit Navn afspejler den hele Adams Æt, fremstilles som den, der fuldstændig lader sig styre af Omstændighederne og Tilfældet, og saa ubillig haardt er der gaaet til Værks, at intet Skær af noget forsonende eller godmodigt er kastet over Synderen, hvis fromme Selvbedrag Gang paa Gang sønderrives af Digteren, der til syvende og sidst ikke véd nogen anden Udvej for ham end at lade ham frelse ved kvindelig Protektion. Man mærker en religiøs-kristelig, næsten katolsk Baggrund i denne

*Digtning, hvis middelalderlig-asketiske Stræng-
hed genkalder gamle Forbilleder. Det er et
Miserere over den stakkels faldne Menneske-
hed, der ikke gør det gode, som den vil, men
det onde, som den ikke vil.*

*Det kristelige i egentlig Forstand med dets
afgørende Grundmodsætning mellem Synd og
Naade laa nu Heiberg fjernt. Nogen Domme-
dagsprædiken vil han ikke holde, og skønt han
har baade Himmerig og Helvede i sit Digt,
lyde der dog ingen Domsbasuner deri, heller
ingen Englekor som i Goethes Faust. Troslivets
og Kristendommens Hemmeligheder lader han
ligge. Han vil kun analysere Mennesket d. v. s.
sin Samtids Menneske og revse det som det i
Materialisme og aandelig Uforstand nedsunkne,
selvtilfredse Væsen, der tager Navnene for
Tingen, og som med tillærte Talemaader af-
finder sig med Ideens Krav. Han vil en Gang
veje dette Borgerskab paa Ideens Vægtskaal
og finde det for let. Saa vist som der er
noget berettiget i denne Satire — om end ikke
i det Omfang, hvori Heiberg anlægger den —
saa vist vil den ogsaa have Gyldighed til en-
hver Tid; ti til alle Tider vil der være Menne-
sker, der med Ensidighed forfølge deres private*

Særinteresser og over det rent materielle glemme Aandens Krav.

Heiberg stod, da han skrev det vittige Digt, der utvivlsomt er hans Hovedværk, paa sin Udviklings klare Middagshøjde, og var Indehaver af den største aandelige Myn- dighed, nogen dansk Forfatter i dette Aarhun- drede har ejet. Han var paa det Tidspunkt, da de „Nye Digte“ saa Lyset (19de December 1840)¹⁾ netop saa indlevet i den hegelske Verdensanskuelse, at den farvede alt, hvad han rørte ved. Meget i „En Sjæl efter Døden“, saa vel i dens Tankegang som i dens ejen- dommelige filosofiske Jargon, peger da ogsaa tilbage til hegelsk Indflydelse.

Det nye i dette Heibergs Digt og det for Digteren karakteristiske er, at Delingslinien i Menneskelivet er trukket ikke efter gammel Skik imellem gode og onde, men imellem gode og slette, mellem aandelig bevægede og aand- løs forsumpede Eksistenser, eller hvad Hostrup i sit Sprog kalder Studenter og Filistre. Og det træffende er den inderlige Selvtilfredshed,

---

¹⁾ *Bogen bærer ganske vist paa Titelbladet Aars- tallet 1841. Den Gang brugte man hyppig at fremdatere Bøgerne, en Skik, som heller ikke nu savner Eksempler.*

hvormed Heiberg har udstyret sin Filistertype. Denne Sjæl ligger ikke i Strid med sig selv, den oprives ikke af aandelige Kampe, den fortæres ikke af Selvmødsigelser og Selvbebrejdelser. Den er i absolut god Tro og den er Høderligheden selv. Men stillet Ansigt til Ansigt med de store, aandelige Ideriger, der igennem Tiderne have behersket Menneskenes Tanker og henrevet udvalgte Aander, viser den sig inkongruent med dem; den er uden aandelig Hjemstavnret i de Livskredse, der betegnes ved Navne som Himmerig og Elysium. Det er Datidens tidt nok tilbagevendende Klage, at Menneskene ere for smaa, at de ere uden Idealitet og uden Modtagelighed for Ideer. Man huske Kierkegaards Suk efter det gamle Testaments store Proportioner, hans Klage over Tidens Mangel paa Lidenskab, en Klage, der tilspidser sig i det Udtryk, at denne Slægt er for smaatskaaren til at „synde“.

Den samme Tanke har ledet Heiberg under Udarbejdelsen af hans Digt. Denne „Sjæl“, som aldrig har villet noget ondt, og hvis Hovedfejl overhovedet er, at den intet har villet udenfor en ren materiel Sfære, kan umuligt ad Logikkens Vej bringes i noget Forhold til et

XVII

evigt Helvede med al den Rædsel, det rummer for brødefulde, furiehærgede „Sjæle“. Det er den moderne, kritiske Tænkning, der begynder at røre paa Vingerne.

Idet Heiberg da ser sig om efter et Sted i det hinsidige, hvor han kan anbringe sin „Sjæl“, tænker han sig et moderniseret Helvede — ikke noget Pinested, ikke et moralsk Forbedringshus en Gang! — nej et Opholdssted, der er afpasset efter vor Tids Fordringer og vore Dages Moral, hvor det ideløse Nutidsmenneske (en Pendant til de svundne Tidens vantro) finder alt ganske efter sit Hjerte. Med andre Ord, det Liv, som leves der, er en nøjagtig Fortsættelse af hans jordiske Tilværelse med dets monotone Vaner og Sysler, hvorfor Mefistofeles ogsaa ligefrem siger om „Sjælen“, at den allerede paa Jorden var i „Helvede“. Grundtanken heri er den, at man kun bliver det, som man er, fordi enhver aandelig Omdannelse beroer paa os selv, som i det timelige saa i al Evighed. Derfor maa „Helvede“ for Gennemsnitsmennesket, for Filisteren, blive et Sted, der langt mindre faaer sit Præg af moralske Oprørstilbøjeligheder, Trods og dømonisk Ondskab end af gennemgaaende Kedsom-

melighed og Fladhed („man gaber meget i dette Land“).

At Hegels Filosofi med sin Forflygtigen af det udvortes, stoflige danner Grundlaget for denne Tumlen med de kristelige Begreber, er let at se. „Spekulationen“ lærte jo sine Dyrkere at indsætte rent menneskelige Værdier i de kristelige Dogmer. Og det er interessant at se, hvor beredvilligt Martensen i sin ovennævnte Anmeldelse i „Fædrelandet“ godkendte Heibergs „fænomenale Helved“ uden at indlade sig paa en Undersøgelse af dets Forhold til det kirkelige. Naturligvis havde det heller ikke været Heibergs Mening at ville rette noget Angreb paa de kirkelige Forestillinger om hinsides Ting; han har kun som andre Digtere før ham til Indskærpelse af en almindelig aandelig Sandhed benyttet et Billedsprog, hentet fra Religion og Mytologi. Saa meget snurricre er det at se, at mange i Samtiden have opfattet hans Digt helt naivt som en Slags religiøs Formanings- eller Opbyggelsesbog. Saaledes skriver Signe Læssø derom: „Det er nu fjerde Gang, jeg læser dette Digt, og med hver Gang finder jeg mere Sandhed i det. Det er et mærkeligt Digt, jeg har aldrig læst Magen. Det kommer ikke blideligt og beder os være

bedre, nej det rusker og river ubarmhjertigt i os og aabner voldsomt hver Sans for at raabe ind i os: „Staaer paa eders Post, ellers faaer Helvede eder aldeles!“ Der er dyb Alvor i det, ligesom sand Religion.“

Heiberg selv vilde sikkert være blevet ikke lidet overrasket over en saadan Opfattelse af sit Digt. Hans hele Helvedinteriør synes da nærmest at maatte virke pacificerende.

Og dog har Digteren maaske gjort sin „Sjæl“ nogen Uret; men Uretten ligger paa et andet Punkt, nemlig i den Overlegenhed og Spot, hvormed han behandler denne Avtodidakt, der i sin Samtale med Aristofanes skraber og undskylder sig, fordi han ikke er studer't. Der gøres Løjer med hans Uvidenhed paa Punkter, hvor den almindelige Skolelærdom ellers plejer at holde en dækket, men hvor en stakkels Lægmandssjæl maaske burde være undskyldt. Dette synes lidt godtkøbs, og man kan ikke ganske tilbageholde et stille Suk over, at Heiberg ikke hellere til Genstand for sin Satire valgte en af de saakaldte „Dannelsesfilistre“, en af de talrige „Magistre, Licenciater, Doctores,“ hvem han selv har anbragt ved Udfyldningsarbejdet ved Danaidernes Kar. Paludan-Müller greb dog i sin store Samfundssatire

en Mand af Samfundets og Dannelsens øverste Lag, en af dem, af hvem ogsaa i aandelig Henseende meget kan fordres, fordi meget er dem givet, og hans Digtning har derved vundet større Rækkevidde og Vægt. Dog maa man naturligvis ikke gaa for strængt i Rette med en apokalyptisk Komædie som Heibergs, hvor det ikke har været Forfatteren om sykkologisk Analyse at gøre, men om Satire, og i Satiren plejer man jo at belyse det enkelte fremspringende Punkt, hvorpaa det kommer an, og vrager ikke et godt Indfald, selv om det ligger et lille Stykke fra Vejen.

Dybere, mere overbevisende er den Del af Digtet, hvor Heiberg slipper denne Filistersjæl for at beskæftige sin Satire med Sjæle af en mere udsøgt Orden, med Digteren og Skuespilleren. Der bliver her rigere Lejlighed til Udfoldning af Vid, idet der her er en Modsætning imellem „synes“ og „være“, imellem Skin og Virkelighed, som der hos den enfoldige og godlidende Filister ikke var Tale om: Heiberg viser, hvorledes disse Fantasimennesker kun altfor ofte tage de Sandheder forfængeligt, hvis Præster de ere kaldede til at være, hvor lidt de i deres eget Liv holde Maal med de Idealer, de forkynde for andre. Han hudfletter Digte-

rens Selvforgudelse og Naragtighed i de vittige, ofte citerede Linier:

*Af Person er Geniet gemenlig Nar,
forfængeligt, svagt, sig selv en Gud,
til det gode sædvanlig ej kapabelt,
og sletter man Inspirationen ud
som Menneske sjelden respektabelt.*

— en Karakteristik, der desværre lod sig anvende paa altfor mange af Genierne.

Men Heiberg tugter ikke mindre Publikum for dets Lefsen med Kunsten. Han viser, hvordan det er Publikum selv, der ved sin utidige Nysgerrighed, sin snobbete Hyldest opelsker de daarlige Egenskaber hos sine Kæledægger. Han lægger saaledes „Sjælen“ disse med Rette navnkundige Linier i Munden:

*. . jeg bekymrer mig ikke stort
om Værket, som en Poet har gjort;
men tidt jeg føler mit Hjerte brænde
af Begærlighed efter ham selv at kende,
at vide, hvordan han spiser og drikker,
hvordan han nyser, hvordan han hikker,
kort sagt at kende ham ret privat.*

Og overraskende er den Vending, hvormed Mefistofeles godkender denne Opfattelse, naar det hedder:

og jeg fortænker Dig ej deri,
 at Du søger Personen, gaaer Værket forbi;
 ti paa de fleste Poeter man mærker,
 at de er bedre end deres Værker.

*I Linie hermed staaer Digterens pudsige
 Selvbekendelse:*

*Hvis jeg var god, jeg digted slet;
 men jeg er slet og digter godt,
 den Lod har mig min Musa givet;
 hun vil, at jeg iscer af det
 skal røres, som i stort og smaat
 mig selv just manglet har i Livet.*

*Ikke mindre træffende, om end ikke fuldt
 saa vittig, er Karakteristiken af Skuespilleren,
 der udfylder Komediens fjerde Akt Den Skue-
 spiller, Heiberg her skildrer, er som et Indbe-
 greb af alle Standens Fejl og Skrøbeligheder,
 et ualmindelig hult og moralsk forkvaklet Indi-
 vid. Han er uden Spor af Interesse for sin
 Kunsts Helhed og bryder sig kun om Roller,
 altsaa det hvorved han selv kan faa Lejlighed
 til at glimre. Gennem det evige Komadiespil
 er hans Karakter saaledes udvasket, at han
 ikke længer véd Forskel mellem sig selv og
 sine Roller, og da Døden til sidst anmoder
 ham om at læse sit Fadervor, inden han dør,
 kan han ikke, fordi han ingen Sufflør har.*

Naturligvis er det dog ikke Heibergs Mening at fælde nogen moralsk Fordømmelsesdom over Skuespilkunsten, den Kunst, som var en af hans Livs Hovedinteresser og hans Hustrus Livsopgave; men hans nære Forhold til Scenen baade paa første og anden Haand, gav ham en for en Forfatter ualmindelig Lejlighed til at studere dens for det personlige og sanddru Liv tidt saa skæbnesvangre Indflydelse. Dette Æmne, Modsætningsforholdet mellem det æstetiske og det etiske, mellem Begavelsen og Karakteren, laa overhovedet i Tiden. Kierkegaard syslede atter og atter dermed og ses ogsaa i sine Dagbøger at have noteret det samme Sujet. At Heiberg i disse Scener, der blev til før den øvrige Del af Værket, har benyttet en personlig Model, er bekendt nok. Overskou lægger i sin Teaterhistorie (VI, 49) ikke Skjul paa, at man almindelig antog, at Heiberg havde sigtet til den lige saa berømte, som selvraadige N. P. Nielsen, og Fru Heibergs „Et Liv“ indeholder den endelige Bekræftelse derpaa.

Vi have omtalt et mere almindeligt Element, Satiren over det bestandig-borgerlige eller bedste-borgerlige, et mere særligt Element Kritiken af Kunstnernaturellet og dets Farer, og have nu sidst med Bemærkningen om N. P. Nielsen

gjort Overgangen til den tredie Bestanddel i Komeden, den rent personlige og stedlige Satire, der i Form af skarpe Udfald er indstrøet rundt om i Værket, og som sagtens volder Nutidslæseren den største Vanskelighed. Det var vel ikke mindst disse Strejfskud, der gav Digtet Tiltrækning over for Samtiden, der straks havde Rede paa Sammenhængen dermed (mærkeligt at der dog kun udkom et Oplag deraf!) Først maa saa godt som hele den samtidige Presse passere Revy (at Heibergs gamle Modstander fra Oehlenschläger-Polemikens Tid, „Københavnsposten“, her ikke gaaer Ram forbi, er en Selvfølge). Dernæst benytter han Lejligheden til en Række Udfald mod offentlige Personer, især Forfattere, saasom Oehlenschläger, H. C. Andersen, Sibbern og flere. Det er disse sidste, som for Nutiden have bevaret mest Interesse; ti medens Datidens Presseorganer og Forhold nu staa ganske fremmede for os, er Kendskabet i al Fald til Datidens fremtrædende Skribenter jo endnu særdeles levende for mange.

Udfaldene mod Oehlenschlägers „Sokrates“, som Heiberg med megen Behændighed lægger i Munden paa Aristofanes, er at betragte som en Fortsættelse af Angrebene i „Flyvende Post“ paa saadanne Tragedier som „Væringerne“ og

„Karl den store“. Heiberg har, uden egentlig at være mere „historisk“ end Oehlenschläger, et skarpt Blik for det sentimentalt-filistrøse, det selvgode og bestandigt-borgerlige, som hos ham skjuler sig under de store Navne og den heltemæssige Habitus; dertil kommer, at han som reflekterende Kritiker ikke kan forsones sig med den altfor let købte Maade, hvorpaa Oehlenschläger sammenrømper Handlingen i mange af sine Tragedier, saaledes som Heiberg indgaaende har paavist det for Karl den stores Vedkommende.

Oehlenschlägers „Sokrates“ opførtes paa det kongelige Teater i 1835, men gjorde kun liden Lykke og henlagdes igen efter fire Opførelser (Oehlenschläger husker fejl, naar han siger to). Baade Kritiken og Publikum havde paa den Tid vendt sig fra Oehlenschläger. Dog savnede Digteren ikke en lille Kreds af trofaste Beundrere, og blandt disse var Filologen Brøndsted, der til Tak for hans „Sokrates“ sendte ham et varmt, anerkendende Digt og en Ring med Sokrates' Billed.

Værre gaaer det Andersen, hvis Skrøbelighed Heiberg ikke skaaner. Hans Opgaaen i sig selv, hans Jagen efter Berømmelse bliver uden Barmhjertighed fremdraget og givet Lat-

teren til Pris, ja end ikke hans virkelige Triumfer skaanes. Andersen havde netop den Gang begyndt at faa Vind i Sejlene. Hans Skuespil „Mulatten“ var bleven opført paa det kongelige Teater i Februar 1840, da Huset aabnedes første Gang efter Frederik den sjettes Død, og modtoges af Publikum med stormende Bifald. Kort efter oversattes det paa svensk og opførtes paa Stockholms kongelige Teater, hvor det ogsaa gjorde Lykke. Da Andersen paa den Tid opholdt sig paa Besøg i Skaane, hædredes han af Lunds Studenter med et Festmaaltid, og om Aftenen bragte man ham en Serenade. Da han, efter at være vendt tilbage til København, mødte Heiberg, sagde denne ironisk til ham: „Naar jeg rejser til Sverig, maa De være med mig, for at ogsaa jeg kan faa lidt saadan Hyldest.“ Andersen svarede (saaledes fortæller han selv): „Rejs derover med Deres Kone, og De vil komme til det meget lettere“ (Mit Livs Eventyr).

Der er dog Vidnesbyrd nok om, at man i literære Kredse tog med mere Kølighed paa Andersens „Mulat“, og ikke mindst i den heibergske. I Fru Gyllembourgs Novelle „Nær og Fjern“ skemtes der dermed. Alfred German, der er skildret som en ung Nar, der higer efter

at blive Skuespiller og ikke gider bestille noget, siger her: „Hvor er Intelligensens Sejer over Magten skønnere fremstillet end i *Mulatten*?“ De forstandige og dannede Mænd Georg German og Vagner udbryde: „I *Mulatten*?“ og Alfred svarer: „Ja, i „*Mulatten*“. Læs, hvad flere af *Bladene* have ytret om dette Mesterstykke.“ Ogsaa *Paludan-Müller* synes ved sin sorte *William i Maskefesten i Adam Homo* at have haft *Andersens Helt for Øje*. *Heiberg* satte i det hele taget ikke Pris paa *Andersens dramatiske Virksomhed*. Allerede tidligere i 1833¹⁾, havde han i et Brev til *Collin* udtalt, at *Andersen* havde forringet sin *Digteranseelse* ved den. Der er derfor ingen Grund til i *Heibergs Holdning* overfor *Andersen* og hans *Udfald* i „*En Sjæl efter Døden*“ at se Udslag af *Misundelse*, om end den *Lykke*, som flere af *Andersens dramatiske Værker* og ikke mindst „*Mulatten*“ gjorde hos *Publikum*, ikke var skikket til at stemme *Heiberg* blidere imod dem.

Men der var endnu kommet en *Omstændighed* til, der strammede *Forholdet* mellem *Heiberg* og *Andersen*. *Tilskyndet* ved det *Held*,

---

¹⁾ *Collin*: *H. C. Andersen og det Collinske Hus*. Pag. 332. (Noten).

der havde fulgt „Mulatten“, skrev Andersen for at kunne foretage en større Udenlandsrejse samme Aar et Skuespil til med en selvopfundet Handling¹⁾ „Maurerpigen“, som blev indleveret til det kongelige Teater, og ogsaa antaget, skønt Heiberg, der paa den Tid var Teatercensor, ikke syntes derom. Andersen aflagde en Visit hos Fru Heiberg for at formaå hende til at udføre Hovedrollen, som han havde skrevet for hende; men Fru Heiberg, der ikke havde synderlig Smag for Andersens dramatiske Arbejder, afslog det (se herom „Et Liv“ I, 425 ff.). „Jeg vidste,“ skriver Andersen, „at Publikum ikke brød sig om at komme i Teatret, naar hun ikke optraadte, Honoraret vilde altsaa blive ringe, og jeg ikke kunne udvide min Rejse. Jeg udtalte det, tænkte ikke paa højere Kunsthensyn, hun kunde have — hun afslog det og ikke mildt (dette benægter Fru Heiberg, men Sandsynligheden er vel for, at det er Andersen, der her har Ret). Dybt saaret gik jeg bort og beklagede mig for enkelte; hvorledes nu denne Beklagelse

¹⁾ Kritiken havde opholdt sig over, at Andersen havde laant hele Handlingen i „Mulatten“ fra en fransk Novelle: *les épaves*.

er gengiven, eller en Beklagelse mod Publikums Yndling er en Forbrydelse, nok, fra dette Øjeblik i en Række af Aar blev Heiberg min Angriber . . .“

Saa vidt Andersen selv; men andetsteds fortælles det, at han i sin Vrede over Fru Heibergs Afslag skal have udbrudt: „Nu maa hun falde“, en Ytring, der staaer i skarp Modstrid til den Ydmyghed, hvormed han i sit Livs Eventyr udtaler sig om Forholdet, og Andersens Veninde, Fru Signe Læssøe, skriver i 1841 i et Brev til en anden Dame: „Hvad Heiberg i „En Sjæl efter Døden“ siger om Andersen, er forfærdeligt, og han tager vist fejl, hvis det er alene Digteren, han mener; men jeg formoder, han blander Mennesket Andersen med Digteren (Heiberg taler tydeligvis ganske overvejende om Personen Andersen), og saa har han Ret. Andersens Opførsel mod Heiberg har været elendig; han maa foragte ham. Andersen har krøbet til en utænkelig Grad baade for Heiberg og for Konen, og saa, naar han har forladt dem, har han bagtalt dem paa det aller skændigste og saa uforsigtigt, at de maatte faa det at vide. Man mærker ogsaa godt, at der er personligt Fjendskab i det, Heiberg skriver; men som sagt, da jeg

kender Andersens Fremførd, kan jeg ikke for-
dømme Heiberg.“

Lad os nu paa Baggrund af det her med-
delte betragte Heibergs Udtalelser om Andersen
i tredie Akt af „En Sjæl efter Døden“. Sjælen
forhører sig hos Mefistofeles om, hvilke For-
nøjelser Helvede har at byde paa, og faaer til
sin Beroligelse at vide, at der ogsaa er Teater,
og at der gives Forestillinger ikke alene af
dresserte Lopper, men ogsaa rigtige Skuespil,
og da han spørger, hvad der opføres i Aften,
oplyser Mefistofeles ham om, at det er „Mu-
latten“ og „Maurerpigen“. Sjælen forbavses
over at høre, at man giver to Helaktsstykker
paa en Aften; men Mefistofeles forsikrer ham,
at det har sin Rigtighed. Det vil sagtens gaa
lidt ud paa Natten, men man kan da lægge
sig til Ro med saa meget bedre Samvittighed.

Sjælen.

I Sandhed, jeg glædes ved den Besked.
ti heraf slutte jeg tør omtrent,
at Andersen her nu bliver erkendt.

Mefistofeles.

Hvorfor ikke her som andre Steder?
Alt længe skinner hans Berømmelses Maane
over hele det store Kongerige Skaane,
og i Tyskland nyder han alt en Hæder,

som nedenfor *Hundsrück* mon begynde
 og ender ovenfor *Swinemünde*.
 I *Konstantinopel* han snart vil trykke
 midt i *Seraillet* et *Mesterstykke*;
 da staaer han i *Litteraturens Hegn*
 som det orientalske *Spørgsmaals Tegn*,
 og mens *Stor-Eunuchen* hans *Isse* kroner,
 og dybt af *Inferiørerne* knæles,
 læser han *Mulatten* for *Sultanens Koner*
 og *Mavrerpigen* for dem, som skal knæles.

De sidste *Linier* sigte til den store *Uden-*
landsrejse, som *Andersen* imens havde givet
 sig ud paa, og som gik over *Tyskland* og
Italien til *Grækenland* og *Konstantinopel*, den
Rejse, han senere beskrev i „*En Digers*
Bazar“.

Imidlertid bragtes „*Maurerpigen*“ imod
Censorernes Ønske ved *Collins* ihærdige *An-*
strengelser frem paa *Scenen*. Det opførtes
 første Gang 18de *December* 1840 med *Madame*
Holst i *Hovedrollen*, men modtoges koldt af
Publikum og henlagdes efter tre *Opførelser*.
 Det gjorde ikke *Sagen* bedre, at *Andersen* ud-
 gav *Stykket* med en *Fortale*, der, som han
 selv siger, altfor tydelig viste hans syge *Sind*.
 Nu kom samtidig med *Efterretningen* om
 „*Maurerpigens*“ *Nederlag* *Meddelelsen* om *Hei-*
bergs Udfald i „*Nye Digte*“. „*Efterretningerne*

blev som smeltet Bly tildryppede i en aaben Vunde," skriver den mimosaagtige Digter. H. P. Holst, som den Gang boede sammen med ham i Rom, fortæller derom i et Brev til Collin: „Jeg har sjældent set Andersen saa rasende som ved denne Lejlighed. I sin første Forbitrelse skrev han et fælt Rimbrev til Heiberg¹⁾, fuldt af Gift og Galde, men som jeg dog fik ham overtalt til ikke at afsende. Han overøste Heiberg med Skældsord og blev nærgaaende mod mig, fordi jeg ikke vilde stemme i med. Han havde faaet det Indtryk af Brevet fra Hjemmet, at Heibergs „Nye Digte“ kun var en Satire paa ham. For at berolige ham, fortalte jeg ham da, at der var en ganske anden Tendents i disse for Resten udmærket smukke Digte, og at der kun i Forbigaaende paa et enkelt Sted i „En Sjæl efter Døden“ var et Par Sidehug til ham. Det var imidlertid saa langt fra, at dette beroligede ham, at han nu væltede sig over mig, fordi jeg tog Heiberg i Forsvar, fordi jeg havde vidst, hvad der stod, uden at sige ham det, og fordi jeg

¹⁾ Naar man erindrer det grovkornede Rimbrev, som Andersen i Københavns Flyvende Post (Til den babyloniske Taarnbygger. 1830, Nr. 17) retter til Hauch, kan man maaske gøre sig et Begreb derom.

kunde finde Digtene, hvori der var Udfald imod ham, udmærket smukke. Jeg lo af hans Barnagtighed, men ærgrede mig dog lidt over den.“

— Da Andersen senere efter sin Hjemkomst fik Heibergs Bog læst, fandt han, „at det sagte var i sig selv intet at tage sig saa nær“, ja tænkte endog paa at takke ham for den (Mit Livs Eventyr, Samlede Skrifter, Pag. 223).

Naar Andersen samme Steds beretter, at det er fortalt ham af Folk, der tidligere havde hørt Heiberg læse Digtet, at han oprindelig ikke fandtes deri, er det muligt, at han har Ret. Det er jo slet ikke usandsynligt, at det omtalte Sammenstød i Anledning af „Maurerpigen“ i Forbindelse med Andersens paafølgende Rejse har givet Heiberg Ideen til den lille Episode, der dog er langt mindre nærgaaende end hans tidligere Angreb paa Ingemann.

Ogsaa med Sibbern skæmter Heiberg i sit Digt, idet han anbringer den skrivelystne Professors samtlige Værker i Helvedes Bibliotek. Anledningen til dette Sidespring giver Omtalen af Adresseavisen, som Sibbern netop den Gang var bleven en flittig Medarbejder ved. Indtil 1839 havde dette Blad, der redigeredes af Hr. Jetsmark (Forfatter af Sangen „Duftende Enge

og kornrige Vange“), alene indeholdt Avertissementer; men ved Frederik den sjettes Død fremtraadte det som en Slags Hoforgan og fortsatte i den følgende Tid med hyperlojalt affattede Meddelelser om Familiebegivenheder indenfor Kongehuset, om Asylforetagender (for hvilke Karoline Amalie som bekendt nærede en varm Interesse) o. lign. Denne Virksomhed udvidedes yderligere, idet Bladet i Løbet af 1840 aabnede sine Spalter for Professor Sibbern, der herfra aabnede et Felttog mod Liberalismen. Det er bekendt, at Sibbern, der ikke delte Tidens Tro paa de konstitutionelle Systemers Velsignelse, under Frederik den sjettes og Kristian den ottendes Regering blev en af Konservatismens ivrigste og varmeste Talsmænd¹⁾ — et Standpunkt, som kun gør hans Karakter Ære, da der sikkert den Gang for en fintfølende Mand hørte mere Mod til at indtage dette Standpunkt end det modsatte. Det er da heller ikke af politisk Modvillie, at Heiberg har følt sig drevet til dette Forsøg paa at latterliggøre Sibbern, om han end ikke kan nægte sig et lille Sideblik til hans Medarbej-

---

¹⁾ Se Borchsenius' udførlige Skildring heraf i hans Artikel om Sibbern i „Fra Fyrreerne“.

derskab ved den foragtede Adresseavis. Det var et filosofisk Mellemværende. Sibbern havde nemlig et Par Aar før i en udførlig Anmeldelse af Heibergs „Perseus“, der først fremkom i „Maanedskrift for Litteratur“, siden som selvstændig Bog („Angaaende Hegels Filosofi“), foretaget et Opgør med Hegels Anskuelser og paavist det ufyldestgørende og vilkaarlige, hvori den beundrede Filosof paa mange Punkter gjorde sig skyldig. Heller ikke Heiberg var som Retningens danske Bannerfører gaaet Ram forbi, idet Sibbern havde fremhævet, at han dog kun var en Dilettant i Filosofien. Det er som Svar herpaa, at Heiberg her lader Sibberns Bøger hensætte i Helvedes Bibliotek, idet han lægger Mefistofeles følgende Linier i Munden:

*Vi besidde hans Bøger, en og hver,
hans Kærlighed mellem Mand og Kvinde,
hans Værker om Hegels Filosofi,
hans Kontemplation og Ironi,
kort sagt, det hele fandtes herinde,
ved Adresavisen blev det komplet.*

At Heiberg allerede før Sammenstødet ikke havde haft store Tanker om Sibbern som Filosof, kan ses af et Brev til hans Fader fra 1835, hvori han siger: „Hr. Sibbern er langt-

fra stor i sin Videnskab“. Alligevel havde Forholdet imellem dem ikke til Stadighed nogen bitter eller fjendtlig Karakter. I Striden om den menneskelige Viljes Frihed omtaler Heiberg Sibberns Indlæg med stor Agtelse, skønt han imødegaaer det, hans lille Afhandling „Symbolik“ 1834 er rettet imod Sibbern, men uden Haan. Og Sibbern paa sin Side taler i 1843 (altsaa efter Heibergs Udfald mod ham) i „Dikaiosyne“ (et Tidsskrift, som han en kort Tid udgav) anerkendende om Heibergs Artikel om „Avtoritet“, idet han bemærker, at Heiberg „ved mangen Lejlighed meget vel indlader sig paa at argumentere og gøre Grunde gældende, og meget vel hertil er i Stand“.

Overfor Claudius Rosenhoff og G. Siesby, de to ustuderede Bladudgivere og Visedigtere, er Heibergs Satire godmodig-overlegen.

Jeg Sandheden den Erklæring skylder,
at Rosenkoff jeg for alle hylder;
ti ved ham jeg blev, hvad jeg blive kan,
og dernæst ved Siesby, den brave Mand.

Og det første Blad, Sjælen forhører sig
om i Helvede, er Rosenhoffs: „Den Frisindede“.
Hvis man imidlertid deraf vilde slutte, at

Rosenhoff havde siddet og spundet Silke ved sin Journalistik, saadan som nogle af Nutidens radikale Bladudgivere, saa vilde man tage storlig fejl. „Den Frisindede“ var i Virkeligheden et lille skrøbeligt Fartøj, der maatte kæmpe sig frem mod Vind og Strøm, og som gik under paa sin Fart, førend det naaede ud i smulte Vande. Censurmulkter og Fattigdom tvang Rosenhoff til at opgive sit Blad. Sine sidste 25 Aar henlevede han paa en Kvist paa Alleenberg¹⁾. Det var for øvrigt Heiberg, der senere i Forening med H. C. Ørsted talte Rosenhoffs Sag hos Kristian den ottende, og derved skaffede ham en beskeden Digtergage, ligesom ogsaa deres astronomiske Sværmeri førte dem i Berøring med hinanden.

Heibergs „Nye Digte“ udkom den 19. December 1840. Den 25. s. M. bragte „Korsaren“ en rosende Anmeldelse af Bogen, og den 12. Januar paabegyndte „Fædrelandet“ Martensens ovenomtalte, rosende Anmeldelse, der fastslog Bogens Stilling i Litteraturen. Den liberale Presse modtog ikke den Ud-

---

¹⁾ Om Rosenhoff se for øvrigt Borchsenius' sympatiske Skildring i „Fra Fyrrerne“.

fordring, der kunde synes at ligge i Heibergs Digt. Det var først nye Sammenstød i de følgende Aar, saaledes Striden om Hertz': „Perspektivkassen“ i 1842 og de udæskende Udtalelser i „Danmark, et malerisk Atlas“, der bragte Bægeret til at flyde over og bragte Heiberg paa Krigsfod med Pressen. Samtidig rykkede fra literær Side forskellige Angribere i Marken — foreløbig dog forsigtig dækkede bag Anonymitetens Maske. Den 3. April 1842 aabnede P. L. Møller i „Nye Intelligensblade“ (et Tillægsblad til G. Carstensen's „Figaro“) den lange Række af polemiske Artikler, hvori han fra forskellig Side søgte at undergrave Heibergs æstetiske Enevælde — uden Sammenligning det betydeligste af, hvad der fremkom mod Heiberg — og den unge Molbech benyttede under Pseudonymet Adam Howitz Formen fra Heibergs „Sjæl“ til et satirisk Indhug paa ham selv: „J. L. Heiberg efter Døden“.

Den store og myndige Mand, der i en saa væsentlig Grad havde behersket sin Tids Smag og Domme, delte Skæbne med andre Herskere — han kom mere og mere til at føle sig ensom. Overfor Pressen, som han havde

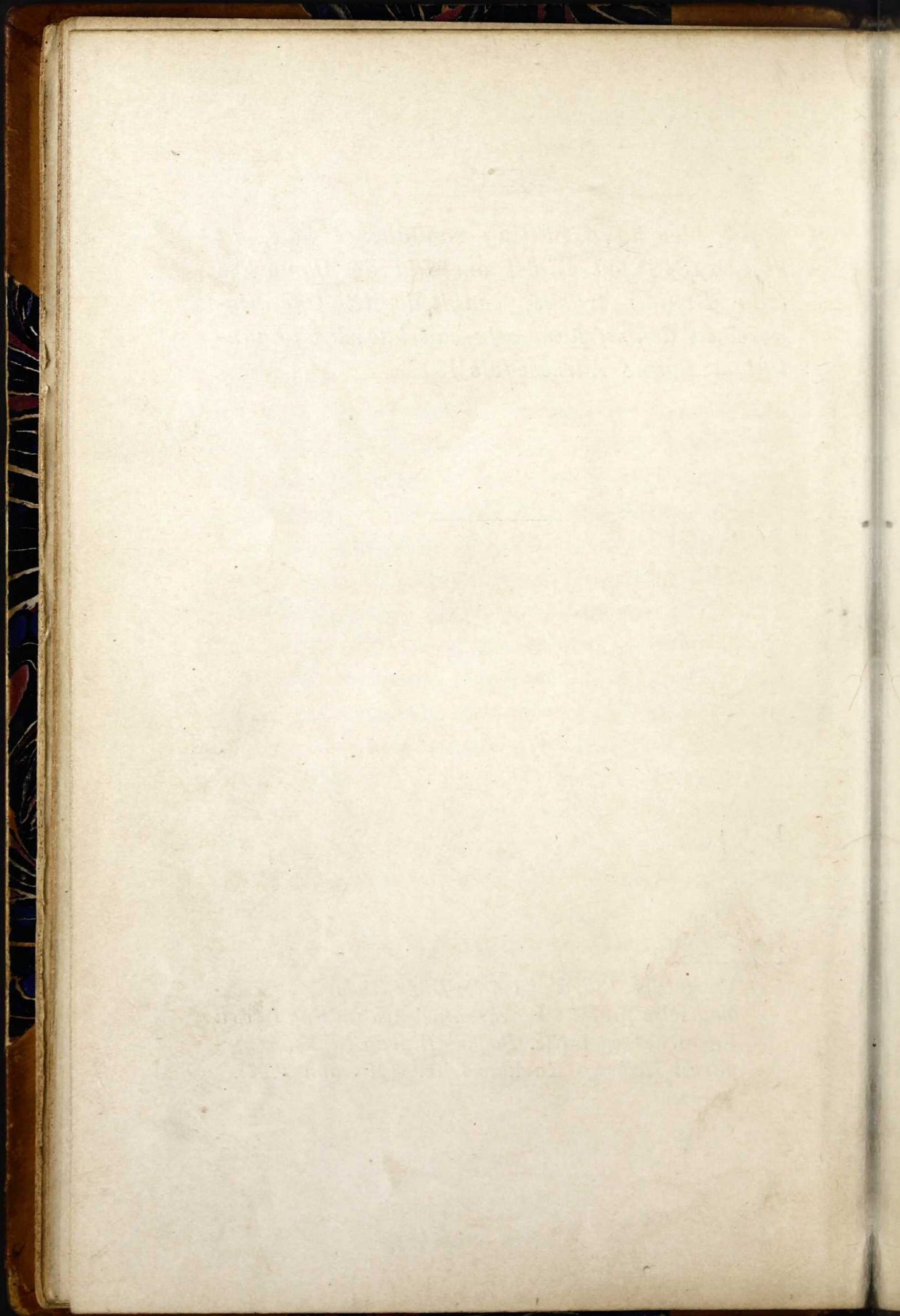
XXXIX

tuget, blev hans *Stilling* saadan, at han, da han i 1848 lod *Digtet om Ida de Bombelles* (*Ida Bruun*) trykke, benyttede til Offentliggørelsen den af ham selv saa haardt og haanligt medtagne *Adresseavis*¹⁾.

---

¹⁾ *Væsentlige Bidrag til dette Digts Historie og Tidsomgivelse findes i Borchsenius' Afhandling i „Fra Fyrrerne“ og i Nic. Bøghs: Bidrag til Kunstnerparret Heibergs Karakteristik. (Museum 1891).*

Første Act.

Chor af de Efterlevende.

En værdig Mand er død! I kraftig Alder
Han gik fra Børn og Hustru, Kjødets Gang.
Vor tunge Taare paa hans Aske falder,
Imens vi synger en fiirstemmig Sang.
En trofast Ægtemand, en kjærlig Fader,
En ærlig Ven, en Borger som kun Faa,
Er tabt for os og Landet; han forlader
Vor Tornesti, for til sin Fred at gaae.
Nu har han Himlens Salighed i Eie,
Det siger Præsten, og det er bekjendt.
Fred med hans Støv! Vi bringe skal tilveie
Ved Subscription et kostbart Monument.

Sjælen.

Hvad plager dog mig Stakkel
For Lirumlarum! Fanden til Spektakel!
Hei, Kone! heida, Mille!
Siig Børnene, de smukt skal være stille;
Og er det Liremanden,

Jeg feiler ikke, det er let at kjende;
Og som jeg seer og mærker,
Der staaer en Portner ved dets Udenværker;
Til ham jeg kan mig med et Spørgsmaal vende,
At ikke jeg forgjæves ind skal rende. —
Hei, Faer! vil Han mig sige,
Om ikke dette Slot er Himmerige.

Sanct Peder.

Min Ven; tal med Respect; jeg er Sanct Peder.

Sjælen.

Ak! ydmygst om Forladelse jeg beder;
For første Gang jeg er paa disse Steder;
Jeg har mig hid begivet
Som Fremmed, var her aldrig før i Livet;
Og lettelig da hænder,
Man Stedets Mandskab ei saa nøie kjender.
Men at jeg traf paa jer, den Sag er vigtig,
Thi Veien, som jeg tog, var altsaa rigtig:
Jeg skal til Himlen. Luk mig ind, Herr Peder,
Med Nøglen, som jeg seer, I har hos eder.

Sanct Peder.

Først lad mig see Beviset
For, at du virkelig skal ind i Paradiset.

Sjælen.

Det er jo klart som Dagen:
Jeg er jo død.

Sanct Peder.

Det seer jeg nok, men Sagen
Ei dermed afgjort er.

Sjælen.

Man er forvisset
Hos os, at Den, som dør, skal leve hisset.

Sanct Peder.

Vel sandt, men andre Steder
Der gives, end det Sted, du nu betræder.
Hvorledes kan du være da saa sikker
Paa, at det just er her?

Sjælen.

Naar man sig skikker,
Som det sig bør, mod sig og sine Lige,
Saa veed jeg, man har Ret til Himmerige.

Sanct Peder.

Har du det gjort?

Sjælen.

Jeg er, saavidt jeg skjønner,
Nok værdig til, at Herren mig belønner.
Jeg har mig ærlig næret.
Jeg aldrig har min Næstes Gods begjæret,
Gav Hvermand Sit, erhverved ufortrøden,
Har ingen Gjæld mig efterladt ved Døden,

Men tvertimod Formue,
Saaledes, at min Frue,
Naar hun vil leve tarveligt som Enke,
— og det jeg tiltroer Konen —
Har ingen Trang til Hjelp, og kan Pensionen
Til de forarmede Finanser skjænke.

Sanct Peder.

Alt saare godt! Dog Mere der behøves.

Sjælen.

Hvad da?

Sanct Peder.

Du først maa prøves.

Sjælen.

Ak Herregud! Skal jeg nu prøves mere?

Sanct Peder.

Vær uden Frygt! Det gaaer kun dig som Flere.

Sjælen.

Men er jeg da paa Jorden
Ei noksom prøvet vorden?
Hos os man troer: hvergang et Dødsfald hænder,
Er Pinens Tid forbi og Prøven ender.

Sanct Peder.

Man heri, som i Andet
Stor Fordom har, det har jeg ofte sandet.

Kun saare Faa kan lige
Fra Verdens Vei gaae ind i Himmerige;
De Allerfleste, før herind de drage,
Et Værk maae overtage,
Hvorved de sig i Fromhed kunne styrke
Og vise, hvilken Gud det er, de dyrke.
Den Ene faaer det ene,
Den Anden andet Hverv, alt som vi mene,
Han til at prøves trænger.
Altsaa, for ei at spille Tiden længer,
Giv Agt, saa skal du høre,
Hvad Arbeid dig nu paalagt er at gjøre.
Du skal til Palæstina dig forføie;
(Den lange Vei dig koster liden Møie,
Thi lettet efter Døden
Dig Foden blev, gak derfor ufortrøden).
Fra Nazareth din Vandring skal begynde,
Hvor Englen monne Frelseren forkynde.
Derfra du dig til Bethlehem begiver,
Hans Fødeby, og følger nu med Iver
Hvert Spor, som, mens han leved
Blandt Mennesker, af ham betraadt er blevet,
Alt i den samme Orden,
Hvori han selv betraadte det paa Jorden,
Alt som til Herrens Glorie
Det skildres i den hellige Historie;
Og paa hvert Sted du nøie.

Hvad der sig tildrog, have maa for Øie.
Du med din Frelser til Egypten drage,
Du vende til Jerusalem tilbage,
Til Templet, hvor han offerer Turtelduer,
Og hvor du Simeon og Anna skuer.
Fra Nazareth, som du paany besøgte,
Du snart igjen ledsage,
Til Templet ham tilbage,
Hvor han begynder alt sit Kald at røgte.
Til Jordan du ham følge,
Og tænke paa hans Daab i Flodens Bølge;
Til Ørknen du dig driste,
Hvor Djævelen ham forgjæves maatte friste;
Og naar saa i Capernaum han fæster
Sin Bo, du følger ham og der ham gjæster,
Ledsager ham i hele Galilæa,
Samaria, Judæa,
Paa Markens Veie, som paa Havets Vover,
Til Bjerget, hvor han præker, og henover
Den Sø Tiberias til Gergesener,
Saa og til Cana, Nain, Bethania,
Sichem, Genesareth og Cæsaria,
Hvor mig med Himlens Nøgler han forlener.
Paa Toget til Jerusalem du følge
Langs Jordans Bred. Du staaer ved Stadens
Grændser;
Naar Jericho, naar Betfage sig dølger.

Træd ind i Templets Hal, som Herren rensar,
 Og gæk hver Aften over Kedrons Bølger
 Til Oliebjerget, hvor du overnatter.
 Palladset, som af Caiphas beboedes,
 Du søger, og forfølger Sporet atter,
 Som leder til Pilatus fra Herodes.
 Gæk saa til Golgatha, betragt bedrøvet
 Det store Gravsted, som har Gud dig røvet;
 Men see ham saa tilbagevendt til Livet,
 Naar du til Emaus dig har begivet.
 Vend om igjen til Staden, for at høre
 Hans Ord, naar han, tiltrods for lukte Døre,
 Paany sig aabenbarer;
 Og lad dig saa til Galilæa føre,
 For ham at see, naar han til Himlen farer. —
 Og dermed Nok! Har denne Vei du vandret,
 Da er dit Sind i Meget vist forandret,
 Da har du styrket dig i fromme Tanker.
 Kom saa kun hid! Naar du paa Porten banker,
 Jeg kommer ud, og venter,
 At Intet meer vil hindre,
 At jeg til Himmerigets Fryd dig henter.

Sjælen.

Ak! kan jeg ikke gjøre det med Mindre?

Sanct Peder.

Umuligt!

Sjælen.

Jeg er træt i Fod og Tanke,
Og glæded mig til Hvile,
Men skal nu atter ile,
Skal fra det Ene til det Andet vanke.
Dog, hvis det ei kan anderledes være,
Ifald jeg end skal reise for at lære,
— Og selv jeg Reiser ynder,
Ved dem sig ofte danner en Begynder —
Da send mig idetmindste til en Stjerne,
En anden Klode hisset i det Fjerne,
Paa det jeg maa erfare,
Om hist og er af Mennesker en Skare.
Hvad heller, hvis jeg skal nødvendig blive
Paa samme Klode, hvor jeg var ilive,
Saa lad mig (o jeg beder!)
Helst reise til America, Herr Peder!
Jeg altid længtes efter
At see det Land, som har saa store Kræfter,
Det Land, hvor man paa Friheds Jordbund triner,
Og Alt udrette kan med Dampmaskiner.
Kort før jeg døde, havde jeg isinde
Tilsidst mig at forbinde
Med Stolemager Dessau, for at drage
Med ham derhen: dog blev jeg holdt tilbage
Fra dette Vovestykke,
Og sagtens til min Lykke.

Men nu — thi Reisen mig bestandig frister —
 Nu, da jeg ingen Grund har til at frygte
 For Skibets Læk og Plyndring af Carlister,
 Nu var det godt, om Stedet jeg besøgte.
 O lad derhen mig drage!
 Jeg mere dannet komme skal tilbage,
 Saa man mig vist i Himlen op vil tage.

Sanct Peder.

Jeg kan dig ikke føie,
 Du maa dig efter Himlens Villie bøie,
 Og Alt, hvad jeg befalte, følge nøie.

Sjælen.

Men bliv ei vred, Herr Peder,
 I nævnte mig en mægtig Hoben Steder;
 Jeg neppe dem beholder
 I min Erindring, hvilket let forvolder,
 At Et og Andet glemmes,
 Som ei saa rigtigt nemmes,
 At Meget overspringes,
 Og Intet ordenligt tilendebringes.
 Hvor let kan det sig hænde,
 At jeg begynder der, hvor jeg skal ende?

Sanct Peder.

Da veed jeg dog, at du den Vei maa kjende,
 Hvis Gang jeg har beskrevet?

Sjælen.

Jeg kjender den, men ikke just saa nøie.

Sanct Peder.

Saa du har ei i Tanken gennemlevet
Din Frelzers Liv, hans Vandring havt for Øie
I Rummet og i Tiden?

Sjælen.

Det er saa længe siden
At jeg blev confirmeret,
Og jeg har ei min Lærdom repeteret
I moden Manddoms-Alder.
Desuden maa jeg sige: tyndt det falder
Hos os med Underviisning
I Christendom. Man aandelig Bespiisning
Nu faaer i det Reale,
Som os alene redder
Fra alt det meget Øvrige, Fatale.
Herr Peder! hør, jeg vædder,
Den bedste Confirmand kan ei fuldføre
Det Værk, som I forlanger, jeg skal gjøre.

Sanct Peder.

Saa staaer det daarligt til, det kan jeg høre.

Sjælen.

Men er det da saa vigtigt,

Om man i Sligt just husker Alt saa rigtigt?
 Om hvert et Navn man mindes,
 Og til en chronologisk Orden bindes?
 Detaillen og det Mindre
 — Saa synes mig — kan glemmes efterhaanden,
 Naar blot man kan erindre
 Det Større, mens man holder sig til Aanden.

Sanct Peder.

Vel muligt, lad saa være!
 Siig da, hvad Aanden er i Christi Lære.

Sjælen.

Det kan jeg just saa lige
 Jer ei, Herr Peder, sige,
 Thi Aanden lader ei i Ord sig fange.

Sanct Peder.

Og dog var Ordet Gud.

Sjælen.

Ak! tusind Gange

Jeg om Undskyldning beder;
 Jeg husked ikke mine Bibelsteder.
 Men sagtens allegorisk
 Det Sted forklares maa. Det er notorisk,
 At Aanden blot kan føles, men ei siges,
 Thi Aand og Bogstav uophørlig kriges.

Sanct Peder.

Det skeer hos jer, desværre,
Men ei i Paradiset hos vor Herre.
Jo meer sig Aanden klarer,
Desmindre vistnok den paa Ordet sparer.
Hvo ei med Ord kan sige
Sin Tanke, kommer ei i Himmerige.

Sjælen.

Det var da sært! Hvem kunde Sligt vel gjætte?

Sanct Peder.

Imidlertid, for Sagen dig at lette:
Du veed dog Christi Bud til alle Sjæle?

Sjælen.

Jeg veed, Herr Peder, man bør ikke stjæle.

Sanct Peder.

Et Bud af Loven du paa Læben fører,
Men Evangeliet jeg ikke hører.

Sjælen.

Ih nu! jeg veed forresten,
Man Pligter har mod Gud, sig selv og Næsten.

Sanct Peder.

Men du tilsidesatte
Din Pligt mod Gud; du vil ham ikke fatte.

Sjælen.

Han er ufattelig; saadan man lærer
Enhver, som Videnskab om ham begjærer.

Sanct Peder.

Hvad vil du da hos os? Siig, hvorfor sparer
Du dig da Veien ikke
Til Gud, naar han dog ei sig aabenbarer?

Sjælen.

Det er just heri, Sagens Knuder stikke.
Paa Jorden kun iblinde
Vi gaae, men hist. i Himmelen derinde
Begynder vor Begriben;
Saadan hos os man hjælper sig af Kniben.
Maaskee og paa en anden Verdensklode
Vi blive mere kloge, mere gode,
Og fatte Gud ad Aare.

Sanct Peder.

Hvorfor ei i America, du Daare? —
Har end i Jordelivet
Du Keiseren, hvad der ham tilkom, givet,
Du har dog Gud formenet
Din Skat af Det, som han dig har forlenet.
Gak bort fra disse Steder!
En Sjæl, som du, ei Himmerig betræder.

Sjælen.

Og jeg, som troede, jeg bestod med Hæder,
Skal gaae reject?

Sanct Peder.

Vær rolig!

Dit Sind dig fører til en anden Bolig.

Sjælen.

Gud hjælpe mig for den!

Sanct Peder.

Du skal ei frygte

Du finder hvad du søgte,
Naar denne Vei du følger.
Som fører til en Skov ved Strandens Bølger;
Der boe de Gode, som før Christi Tider
I Verden leved, Hedningskarer fromme;
Til dem du vist kan komme,
Saa tænker jeg, og faae en Plads omsider.
Vel finder du hos dem ei Saligheden,
Men dog et jordisk Eden,
Hvor kjølig Søluft gjennem Skoven vifter,
Hvor Sol og Maane sees bag Skyens Rifter,
Hvor Løvet's Buegange
Gjenlyde høit af skønne græske Sange,
Hvor man til glade Fester
Forsamler sig, mens for de muntre Gjæster,

Som sig med Viinløv krandsse,
Ved Strængespil de lette Piger dandse.

Sjælen.

Fortræffeligt, Herr Peder!
For den Anviisning ret jeg takker eder.
Jeg har ei vidst, at her var slige Steder;
Jeg ellers ikke havde jer besværet,
Og ikke til Uleilighed jer været,
Thi bedre synes mig — det maa jeg sige —
Det Sted, som I beskrev, end Himmerige.

Sanct Peder.

Hver taler, som han føler,
Forskjellig er jo Smagen.
Men skynd dig nu, thi Dagen
Alt helder, og det hjælper ei, du nøler.

Sjælen.

Ja, I har Ret; jeg vil mig
Paa Veien strax begive,
Men I, som her kom til mig,
Og monne mig mit Paradiis beskrive,
See, ædle Mand, see Taaren i mit Øie,
Mit rørte Hjertes varme Tak du tage!
Farvel; nu vil jeg mig afsted forføie.

Sanct Peder.

Farvel, min Ven! Gid Lykken dig ledsage!

Anden Act.

Aristophanes.

Det er lystigt nok at staae
Ved Elysium som Vægter,
Og besee de mange Slægter,
Som ad Landeveien gaae;
Mangen christelig Fornægter
Kommer hid og banker paa.
Hver af os har her sin Uge,
Hvori han maa gjøre Vagt;
Touren er til mig; min Magt
Jeg med Fynd og Klem skal bruge,
Skal nok tage mig iagt,
Før jeg aabner Lem og Luge.
Og idag en Rector alt
Har jeg havt den Fryd at drille;
Alle Philologer ville
Hid til os, og for Gevalt
Have noget at bestille
Med at grave attisk Salt.

Men jeg skal dem expedere
 Til et Sted, hvor de kan staae
 Paa det Tørre, naar de maae
 Mine Skyer commentere. —
 Men der seer jeg En at gaae
 Henad Veien og spadsere.
 Hvis ei Synet mig bedrog,
 Vistnok herhen styrer Manden.
 Ja, der er han. Som den Anden
 Er han sagtens Philolog. —
 Heida, Landsmand!

Sjælen.

Saa for Fanden!

Eders Brøl med Skræk betog
 Mig paa disse tause Steder.

Aristophanes.

Siig, hvad søger du?

Sjælen.

Min Ven!

Til en rolig Havn jeg hen
 Mig begiver, og hos eder
 Haaber jeg at finde den.
 Hid jeg sendes af Sanct Peder;
 Han har vist mig til et Sted,
 Hvor de gode Hedningsjæle,

Som ei lyve, som ei stjæle,
Boe saa godt ved Søens Bred,
Og ved glade Fester dvæle,
Hvor man kan i salig Fred
Synge, drikke, sig bekrandse,
More sig saa godt man vil,
Mens til muntert Strængespil
Mange vakkre Piger dandse;
Kort, er Stedet bare til,
Har det, saavidt jeg kan sandse,
Megen Lighed med vor Jord,
Dog af Plager sagtens færre.

Aristophanes.

Kan du Græsk?

Sjælen.

Nei, strenge Herre!

Aristophanes.

Men Latin da?

Sjælen.

Knap et Ord.

Aristophanes.

Det er godt.

Sjælen.

Ak nei, desværre!

Aristophanes.

Som jeg siger.

Sjælen.

Hvad? I troer? . . . .

Aristophanes.

Jeg er meget glad ved Dette,
 Thi saa veed jeg heraf strax,
 At der ei paa din Syntax
 Er Uendeligt at rette,
 Ei Udtalen af den Slags,
 Som vi kalde her den slette.
 Uden alt grammatisk Spind;
 Uden Vaner maa du være;
 Saadan er det godt, min Kjære.
 Thi naar først du kommer ind,
 Kan du paa vort Sprog at lære
 Siden altid lægge Vind.

Sjælen.

Gud skee Lov! det var jo prægtigt!
 Saa luk op, jeg er parat.

Aristophanes.

Giv lidt Tid, vær moderat!

Sjælen.

Undskyld, men jeg længes mægtigt.

Aristophanes.

Dette Hastværk, Herr Krabat,
Forekommer mig fordægtigt.
Giv dig Tid, og tal. Velan,
Lad mig høre dine Grunde,
Hvorfor du til os vil stunde;
Thi at ikke Græsk du kan,
Er en Grund, som ingenlunde
Kan forslaae, min gode Mand!

Sjælen.

Ak! I gjør mig heel urolig!
Nys I sagde, godt det var.

Aristophanes.

Ja, saafremt du ellers har
Anden Adkomst til vor Bolig.
Er dig Oldtids Tanke klar?
Er med Hellas du fortrolig?

Sjælen.

Herre! jeg har ei studeert,
Jeg blev, som saa mangan Anden,
Strax bestemt for Handelsstanden.

Aristophanes.

Meget pudsigt og forkeert
Svarer du.

Sjælen.

Jeg troer, at Manden
Blot vil have mig fixeert.

Aristophanes.

Hvorfor troer du her at passe?
Classisk Kunst du søger da,
Classisk Viisdom?

Sjælen.

Classisk? Ja,
Jeg har gaaet i Handelsclasse.

Aristophanes.

Det gjør Intet til og fra.
Nævn kun i den hele Masse,
Knyttet til Athen og Rom,
Eet, som fængsler dine Tanker,
Eet, hvorfor dit Hjerte banker,
For hvis Skyld du kom til os.

Sjælen.

Atter en Examen vanker
Her ved denne Helligdom.

Aristophanes.

Er det maaskee Længsel efter
Alle hine store Mænd,
Som dig drager til os hen?
Siig, hvorved din Tanke hæfter,

Om Homer tiltrækker den
Med de mageløse Kræfter,
Eller Platos Aand dig har
Draget efter ham i Døden?

Sjælen.

Saadan er det. Ufortrøden
I Historien jeg var,
Og har altid skummet Fløden
Af Begivenhedens Kar.
Og endskjøndt jeg lytter heller
Til det Nyt, som min Avis
Mig fra London og Paris
Paa den sidste Postdag melder,
Sætter jeg dog ogsaa Priis
Paa hvad Oldtid os fortæller.
Jeg har Intet imod den,
Uden Det, den er saa gammel;
Derved blev den mig lidt vammel;
Men jeg agter den igjen,
Naar jeg husker, den en Skammel
Var for os med sine Mænd.
Dem at see jeg har isinde;
Og især jeg gjerne fik
Mig af Socrates et Blik.

Aristophanes.

Socrates? Han er herinde.

Sjælen.

Ham jeg kjender paa en Prik!
 Han gaaer aldrig mig af Minde,
 Stakkels Mand! Han Giften drak,
 Som en Flok Athenienser,
 Skurkepak, som Lov ei ændser,
 Tylded i ham.

Aristophanes.

Mange Tak,

At du ei din Dom begrændser,
 Kalder mine Landsmænd Pak?

Sjælen.

Nu ... jeg troede ...

Aristophanes.

Hvad?

Sjælen.

Jeg mindes,

At der var en Gjøgler med,
 Som ham gjorde stor Fortræd,
 Og sig lod af Pøblen vindes;
 Aristophanes han hed.
 Men bestukken af en Qvindes
 Deilighed, han snart blev from.

Aristophanes.

Er det muligt? Hvad er Dette?
Hvo har kunnet dig berette
Saadan en løgnagtig Dom?

Sjælen.

Saadan lyder just den rette
Kundskab, hvortil sidst vi kom.

Aristophanes.

Tal da! Lad mig høre Mere
Om hvad Gjøgleren har gjort!

Sjælen.

I er altfor god, men stort
Vil det ei interessere.

Aristophanes.

Jo tilvisse! far kun fort!

Sjælen.

Jeg vil nødig jer genere,
Men saafremt I vil ...

Aristophanes.

Velan!

Sjælen.

Nu, saa lyder jeg paa Pletten. —
Viid, Begyndelsen til Trætten

Denne var: Den onde Mand
Skrev Artikler i Raketten
Imod Socrates . . .

Aristophanes.

Hvordan?

Sjælen.

Undskyld, om jeg gjør Fadaiser,
Men jeg mener kun et Blad,
Som er fuldt af Ondt og Had,
Og som altid giver Næser;
Hvad det kaldes i jer' Stad,
Veed jeg ikke, thi jeg læser
Ikke Græsk. Nu da, som sagt,
Denne kaade Ven af Latter
Seer just Socratesses Datter,
Og forknyt ved Elskovs Magt,
Gaaer han til den gamle Fatter,
Som han har i Bladet bragt,
Og ham siger: „Du betænke,
Avind har kun ført min Pen;
Men jeg agter dig igjen,
Og du Agtelse mig skjænke;
Jeg forsørge skal som Ven
Dine Børn som og din Enke.
Du er stor, og jeg er stor,
Vi kan Begge være store,

Du kan gavne, jeg kan more;
Jeg erkjender dig, og troer,
At du vil til Gjengjæld spore,
At i mig Genie der boer.“
Kort og godt, i et Par Timer
Var det Hele bragt i Stand;
Til sit Bryst den store Mand
Trykker kjærligt ham, som rimer,
Og som selv er stor som han.

Aristophanes.

Ha ved Styx! jeg troer, du primer!
Handled jeg paa saadan Viis?

Sjælen.

I?

Aristophanes.

Just jeg, med hvem du taler,
Og hvis Billed saa du maler,
At du værdig blev til Riis?

Sjælen.

Herregud! I selv jo haler
Ud mig paa saa glat en Iis.
Men jeg har just eders Billed
Saadan seet i Kjøbenhavn
Paa en Orlogs-Digter-Stavn,
Dengang Socrates blev spillet.

Aristophanes.

Tys . . . , du nævner der et Navn,
For min Tanke selsomt stillet.
Jeg har hørt om denne By,
Hvor en Kunstner har tilbage
Kaldet Hellas gyldne Dage,
For dets Hæder at fornye,
Hvor en Digter uden Mage
Snart i Storm og Tordensky
Nordens Guders Vogn tør kjøre,
Snart, med sagte Vind i Seil
Gyngende paa Bækkens Speil,
Strængelegen blidt kan røre, —
Stor i Fortrin, stor i Feil.
Siig mig altsaa, lad mig høre,
Er du fra hiin Stad i Nord,
Hvor Antikens ædle Stamme,
Pleiet ved Geniets Flamme,
I barbarisk Jordbund groer,
Og hvor stolte Værker bramme
Med et Navn, som kom fra Thor?

Sjælen.

Jeg din Mening, skjøndt forblummet,
Fatter, og har Ja til Svar.

Aristophanes.

Altsaa nu Antiken har,

Da den længe var forstummet,
Al sin Fylde, dyb og klar,
I dit Folks Begeistring rummet,
Og du selv nu kommer hen,
Greben af det Ord, den taler,
For at see dens Idealer?
Er det saadan? Siig min Ven!

Sjælen.

Jeg har givet sex Rigsdaler
Til Musæet.

Aristophanes.
Hillemand!

Sjælen.

Det var sagtens ei saa farligt,
Mangen En dog Mindre gav.

Aristophanes.
Flyt nu kun din Vandringsstav
Andre Steder hen, thi klarligt
Seer jeg, at du ei har Krav
Paa vor Bolig.

Sjælen.

Uforsvarligt
Handles med mig! Siig, hvorhen
Skal jeg mig da nu begive?

Aristophanes.

Lad mig høre, hvad ilive,
Du har virket ved din Pen
Eller Tunge. Kan du skrive,
Kan du tale for os Mænd?

Sjælen.

Om jeg kan? Ved mangt et Gilde,
I en Kreds dog fremfor Alt,
Trykkefriheds-Selskab kaldt,
Sprudlede min Tales Kilde;
Og i Folkebladet alt
Anonymt jeg skrev; dog ilde
Var, om røbet blev mit Spil;
Redacturen kun og eder
Har jeg det betroet. Jeg beder,
At I nu mig sige vil,
Hvor jeg mig et Sted bereder.

Aristophanes.

Sjæl, gaa du ad Helved til!

Tredie Act.

Sjælen.

Det er en gammel Sandhed, ofte prøvet
I Livets byrdefulde Hurlumhei,
At Supplicanten faaer sin Taalmod øvet,
Naar han begiver sig paa Naadens Vei.
Det hjælper ikke, paa sin Ret han pukker,
Nei, trygles maa der, krybes, gjøres Cour,
Indtil man Døren for hans Næse lukker,
Og siger: „Denne Gang var ei din Tour.“
Paa Jorden idetmindste dog man skjænker,
Naar Afslag gives os, et høfligt Svar;
Men her en Grobian endogsaa krænker
Al høflig Form, og holder Folk for Nar.
Han simpel er, hans Ord det selv forraade,
Han siger, man kan gaae ad Helved til;
Hos os er Sligt en Pøbel-Talemaade,
Som ingen Dannet sig tillade vil.
Jeg mærker nok, Culturen er tilbage
Her i den anden Verden fremfor hist;

Jeg frygter, at man her om Aar og Dage
Gaaer Krebsgang i sin Dannelse tilsidst.
Man hylder her en tom Idealisme,
Og det Reale knap man kjender til.
Gud veed, om ei tillige Nepotisme
Hos Embedsmanden driver smudsig Spil,
Om ei, for Salighed at faae til Aanden,
Man maa bestikke med en god Douceur,
Og hvis man Intet give vil paa Haanden,
Det nytter ei til Noget, at man døer.
Men efter de betydelige Summer,
Som knap til god Begravelse forslaae,
Det dybt maa fylde Borgeren med Kummer,
Om han i Himlen Meer betale maa.
Dog har jeg læst, dengang jeg var ilive,
At, for at naae sin Plads, naar man var død,
Man maatte Penge til en Baadsmand give
Og fodre en Slags Toldbodhund med Brød.
Der gives Misbrug her, som allevegne,
Det har jeg lært, og det er mig til Gavn.
Men sagtens er her andre Himmelegne,
Jeg tænker nok, jeg finde skal min Havn.

Seer jeg ret? Nu belønnes jeg stort!
Hvilken ganske fortræffelig Port!
I dens Form hvilken skjøn Symmetrie!
Der er Smag, der er Kunstsands deri!

Hvilken Vei! den saa bred er som tre!
 Ganske vist en mac'adamsk Chaussee!
 Hvor man mageligt vandrer derpaa! . . .
 Ind ad Porten jeg vover at gaae, —
 Hvis kun her ingen Portner igjen,
 Lig en Hund fra sit Huus, farer hen,
 Viser Tænder og gjøer sit: „Gaa væk!“ . . .
 — Nei, det gik; uden Grund var min Skræk;
 Her er Ingen, som spørger om Pas,
 Udentvivel man til Alle har Plads;
 Det er smukt! Man er her liberal. —
 Men endnu jeg den skjøne Portal,
 Før jeg videre gaaer, maa besee,
 Thi en Indskrift den bærer maaskee,
 Som mig nævner det Sted, hvor jeg kom.
 Nu velan! jeg da blot vender om,
 I et Spring jeg derudenfor staaer . . .

Mephistopheles.

Man kun ind her, men ud ikke gaaer.

Sjælen.

Serviteur!

Mephistopheles.

Vær saa artig, min Ven.
 At gaae, hvor det behager dig, hen
 I det hele vidtløftige Land;

Du maa tage din Plads, hvor du kan.
Denne Port bliver ej lukket til,
Her kan komme saa Mange, som vil.

Sjælen.

Nu, saa bliver jeg her ej til Nar;
Jeg et Sted dog erhvervet mig har.

Mephistopheles.

Og et Sted, hvor den høflige Vert
Til at tjene sin Gjæst er alert,
Og til hver, som vil vise sin Hæl,
Siger venligt: Bliv her, kjære Sjæl!

Sjælen.

I er gjæstfrie, saa synes det, her?

Mephistopheles.

Vi er rørende stemt mod Enhver.

Sjælen.

Og her spørges om Forkundskab ei?

Mephistopheles.

Nej, Enhver kan betræde vor Vei.

Sjælen.

Ei med Prøver man frister vort Sind?

Mephistopheles.

Nei, Enhver løber lige herind.

Sjælen.

Det er ypperligt, ganske charmant!

Mephistopheles.

Det er mageligt nok, ikke sandt?

Vær du glad, om du Intet forstaaer

Af hvad Verden har kjendt før igaar,

Thi da passer du godt mellem os,

Hvor man byder Betingelsen Trods.

Her forkaster man Alt, som har Grund,

Her er Flader, men aldrig en Bund;

Her er Alt selvstændigt og frit,

Ingen Forskjel paa Kul eller Kridt,

Her er Frihed og Lighed parat,

Her er Alt en begyndende Stat,

Som, hvor meget den skynder sig ført,

Kommer ei fra Begyndelsen bort,

Thi det enkelte, korte Moment,

For at være tilgavns præsent,

Fra det forrige skiller sig brat,

Lig den første Lysning fra Nat,

Og begynder sit Evigheds **A**,

Som dog ei noget **B** kommer fra.

Sjælen.

Jeg forstaaer dig ei ganske.

Mephistopheles.

Lad gaae!

Du har godt af at høre derpaa.
 Her er Alt kun sig selv og discret,
 Og i Alt dog kun Continuitet;
 Her er Næring af Ørkenens Brød,
 Her er Alting saa jevnt som en Grød,
 Og dog kantet og stivnet dernæst,
 Som en stakaandet, haard Anapæst.

Sjælen.

Anapæst? hvad er Det?

Mephistopheles.

Kjære Ven,

Det er Det, du nu taler igjen.

Sjælen.

Det er stygt! . . .

Jeg ændre vil min Tale.

Mephistopheles.

Ja gjør det, du har at befale.

Sjælen.

Hvad du har sagt mig, er jo godt;
 Dog er der Eet, et Eneste blot,
 Som synes mig underligt at være:
 Hvorfor er det forbudt at gaae ud?

Mephistopheles.

Det skal jeg sige dig, min Kjære:
Det er nu saadant et gammelt Bud,
Hvis Nødvendighed er som Dagen klar.
Det ligger i, hvad jeg sagt dig har,
At her er Begyndelsens evige Land,
Som ingen Baggrund fordrage kan.
Derfor ei Nogen tilbage skrider.
Thi Begyndelsen har jo ingen Bag;
Man maa blive her til evige Tider.

Sjælen.

Ja saa! det er en anden Sag.

Mephistopheles.

Ifald du forstod Philosophie,
Jeg skulde Sagen dig let forklare:
Vort Rige er det Umiddelbare,
Som ingen Evighed kan befrie,
Fordi der er ingen Grund deri,
Fordi, da det intet Prius har,
Det evig kun bliver hvad det var . . .
Med opspiilt Øje du mig betragter,
Og gjør til min Tale sære Fagter . . .
Min Ven, du skal ikke gruble derpaa,
Det er Noget, som Ingen dog kan forstaae.
Kun lad mig sige dig til din Trøst:

Næsten Alle blive her med Lyst,
 Næsten Ingen, som først har været herinde,
 At forlade Stedet har faaet isinde.

Sjælen.

Til Gunst for Stedet det taler meget,
 Min Forventning er alt betydelig steget.
 Behag at sige mig, kjære Mand,
 Paa hvad Maade man lever i dette Land.
 Hvad har man egenlig at bestille?
 Kan man paa Børsen og i Klubben gaae,
 Kan man spise, drikke, sin L'Hombre spille,
 Og kan man Aviser at læse faae?
 Har Stedet ingen Mærkværdigheder,
 Som af den Reisende bør besees?
 Er her ogsaa Theater? . . . Undskyld, jeg beder,
 Mine mange Spørgsmaal!

Mephistopheles.

Og var det en Snees,
 Jeg skulde besvare dem accurat.
 Man lever egenlig i vor Stat
 Paa samme Viis som hos jer dernede;
 Man finder igjen sin gamle Rede,
 Og var man med Hverdagslivet tilfreds,
 Man bliver det atter i denne Kreds,
 Thi her er som hos jer.

Sjælen.

Min bedste Herre,

Vel glæder det mig, her er ikke værre,
Men egenlig havde jeg Næsen spidset
Paa at faae det lidt bedre her end hisset.
Man siger hos os, at til bedre Kaar
Vi skal forfremmes, naar Livet ender.

Mephistopheles.

Man siger saa Meget! Du selv nu staaer
Ved det Maal, hvor man Sandhed tilsidst erkjender;
Du dømme nu selv, men rimelig vær.
Du bør ikke vente for Meget her,
Thi kommer du med for stor Forventning,
Saa bringer dit Haab kun slet Forrentning,
Men stemmer du lidt din Fordring ned,
Saa vil du finde dig vel derved.
Du her kan spise din bedste Ret,
Og spise dig i den ganske mæt,
Men at her den just er bedre lavet,
End du fik den, inden du blev begravet,
Jeg ikke bestemt dig love kan,
Det er ogsaa for Meget forlangt, kjære Mand!
Du faaer den Viin, som du gjerne drak,
Du faaer din forrige Røgtobak,
Men at Varen er bedre her end paa Jord,
Det maa jeg sige, jeg ikke troer. —

Vistnok er her Børs og Klubber i Mængde,
Og Aviser af hver en Brede og Længde;
Kjøbenhavnsposten ligger og paa vort Bord,
Men du feiler, om her du den bedre troer,
Det er ganske den samme som hist paa Jord,
Den taler ganske paa samme Viis.
Du her og finder din Adresavis,
Dog først for nylig man her den fik;
Tilforn, jeg veed ei, hvordan det gik,
Men paa Veien hertil den blev til Intet,
Og dens Indholds Flesk, behørigen tintet
Med Asylprospecter
Og Vandprojecter
I Bedemandsstil af Contorets Vægter,
Underveis var slettet aldeles ud,
Og den kom som en reent ulæselig Klud.
Men nu, da Papiret er mere fast,
Og Trykkersværten er uden Last,
Og især da Sibbern skriver deri,
Er der god Forslag i dens Maskepi.
Desuden holde vi Sibbern her,
Vi besidde hans Bøger, een og hver,
Hans Kjærlighed mellem Mand og Qvinde,
Hans Værker om Hegels Philosophie,
Hans Contemplation og Ironie;
Kort sagt, det Hele fandtes herinde,
Ved Adresavisen det blev komplet.

Sjælen.

Det kalder jeg Orden, det er net.
Men „Dagen“ mangler vel?

Mephistopheles.

Ingenlunde;

Den holde vi med, og af trende Grunde:
For det Første som Mønster paa slet Redaction,
For det Andet af Godhed for Rostocks Person,
Som den nidske Skjæbne, kun lidet blid,
Nu har i syv Redacteurs Tid
Forfulgt som et mærkeligt Exemplar
Af Syndebuk, der ei Mage har.
Og endelig for det Tredie, min Ven,
Til Ære for Sibbern holdes den,
Fordi den har Bidrag af hans Elev,
Som af Mesteren overhalet blev
I Philosophie og Politik,
I Theologie og Æsthetik,
Og dyppet i selvbehagelig Salvelse,
Som smøres tykt over Tankernes Halvelse.

Sjælen.

Men siig mig, er ei Den Frisindede her?
Thi fremfor Alle var den mig kjær.
Den gaaer saa fortrinligt i det Smaa,
Og holder saa godt sig fra det Store,
Fra Det, som ei Alle strax kan forstaae.

Mephistopheles.

Ja, i hver en Lyd, som den lader gaae,
 Er slet ingen Reflexion at spore:
 Saa er den tillige saa deilig bar
 Paa Kundskab om Alt, hvad som er og var.

Sjælen.

Jeg sætter den høit over Fædrelandet,
 Som ofte bliver mig saa forbandet
 Aristocratisk i lærd Forstand,
 At ingen Djævel det læse kan.
 Jeg Sandheden den Erklæring skylder,
 At Rosenhoff jeg for Alle hylder,
 Thi ved ham jeg blev hvad jeg blive kan,
 Og dernæst ved Siesby, den brave Mand.

Mephistopheles.

Min gode Ven, du kan være rolig,
 Thi du finder her i din nye Bolig,
 Saavist som jeg staaer her hos dig og taler,
 Fleertallet af de danske Journaler,
 Fast hver Avis, hvert politisk Blad,
 Lærde Tidsskrifter, Morskabslecture
 Enten med frisk eller opkogt Mad,
 Enten af originale Fyre
 Eller af et Oversætter-Uhyre.
 Men hør nu noget Interessant,
 Et Punct, hvori du ved Flytning vandt:

Du veed jo nok, at i mangen Gade,
Som ligger paa Strøget, man faaer sine Blade
Vel hele Timer før andre Steder;
Nu vel, paa det Sted, du idag betræder,
Man skyder en saa mærkelig Fart,
Før at fange det Nye ret hurtigt og snart,
At man anticiperer det kommende Bud,
Og faaer sine Blade længe forud,
Saa man her dem læser en Tidlang før
Manuscriptet er færdigt og Skriften tør.

Sjælen.

Det gefaller mig godt.

Mephistopheles.

Jeg selv det lider,

Det er ei uvigtigt i vore Tider.
Hvad Nyhedsposten derved maa vinde,
Du selv ved Eftertanke vil finde,
Som og, at vi her og tage det let
Med Bladenes Postforsendelses-Ret. —
Men vi tale formeget om Journaler,
Og mod min Villie jeg forhaler
Svarene, som jeg give kan
Paa hvad du forresten spurgte. Velan,
Her er ogsaa Theater; og Det er det Bedste,
Man slipper for at høre, man seer sig møt:
Der spille kun Dandserinder og Heste,

Det kommer af Det, der er Hofparket.
Man viser ogsaa dresseerte Lopper,
Men uden Lænke, som Dyret stopper.

Sjælen.

Saa man giver ei rigtige Skuespil?

Mephistopheles.

Jo, engang imellem, naar Folk det vil.
Men det samme Princip dog stedse gjælder:
I Skuespillet man hører ei heller,
Thi uagtet der tales af alle Kræfter,
Saa er der dog Intet at høre efter.

Sjælen.

Hvad spilles iaften?

Mephistopheles.

Det er Mulatten

Og Maurerpigen.

Sjælen.

Hvordan? dem begge?

Mephistopheles.

Ja, sagtens gaaer det lidt ud paa Natten,
Men siden kan man sig ogsaa lægge
Med desto bedre Samvittighed.

Sjælen.

I Sandhed, jeg glædes ved den Besked,

Thi heraf slutte jeg tør omtrent,
At Andersen her nu bliver erkjendt.

Mephistopheles.

Hvorfor ikke her som andre Steder?
Alt længe skinner hans Berømmelses Maane
Over hele det store Kongerige Skaane,
Og i Tydskland nyder han alt en Hæder,
Som nedenfor Hundsrück mon begynde,
Og ender ovenfor Swinemünde.
I Constantinopel han snart vil trykke
Midt i Seraillet et Mesterstykke;
Da staaer han i Litteraturens Hegn,
Som det orientalske Spørgsmaals Tegn,
Og mens Stor-Eunuchen hans Isse kroner,
Og dybt af Inferieurerne knæles,
Læser han Mulatten for Sultans Koner,
Og Maurerpigen for Dem, som skal qvæles.

Sjælen.

Jeg seer, man kjender ham her: og hvordan
Man end bedømmer den sjeldne Mand,
Det alt vil glæde ham, kjendt at være.
Og sandelig, det er og en Ære,
I er saa dannede, litterære.

Mephistopheles.

Det er intet Under; du vilde røres,

Om du vidste, hvad her for Dannelsen gjøres.
 Her er et stort Universitet,
 Hvor man bliver til Livet forberedt
 Ved at lære Det, som er bestemt
 Til just i Livet at vorde glemt,
 Og hvor der sørges for alle Klasser,
 Saa Hver kan finde det Sted, han passer,
 Thi af Hovedløse man gjør Pedeller,
 Direction af Aandløse.

Sjælen.

Fanden heller!

Mephistopheles.

Her findes og lærde Societeter,
 Hvor Jens og Mads og Poul og Peter,
 Naar han ikke længer kan producere,
 Sig lader paa Livstid balsamere,
 Og her er Livstiden evig lang.

Sjælen.

Til Intet af Dette jeg føler Trang;
 Det interesserer mig mere for Tiden,
 Hvad der gjøres for den reale Viden.
 Er her nu for Exempel et Sted,
 Hvor man kan sætte sin Søn i Skole?

Mephistopheles.

Mangfoldige; derpaa kan du stole.

Og Bøger her er i Overflødighed,
Vort Bibliothek er uhyre stort,
Her kommer fast Alt, som paa Hvidt har Sort;
Dog de bedste Bøger, det maa jeg sige,
Til Bibliotheket i Himmerige
Forsendes og gaae forbi vor Næse;
Men ligemeget, vi Mængden faae;
Her er ei heller Tid til at læse
For Den, som vil Øieblikket forstaae.
De bedste Poeter, for Exempel,
De gaae til Himlen og faae et Stempel, —
At sige: de Værker, de have skrevet,
Thi Poeten selv, som han gik og leved,
Han faaer gemeenlig hos os sin Plads.

Sjælen.

Ih nu! det kommer mig vel tilpas,
Thi jeg bekymrer mig ikke stort
Om Værket, som en Poet har gjort,
Men tidt jeg føler mit Hjerte brænde
Af Begjærighed efter ham selv at kjende,
At vide, hvordan han spiser og drikker,
Hvordan han nyser, hvordan han hikker,
Kort sagt, at kjende ham ret privat.

Mephistopheles.

Nu vel, den Lykke dig er parat.

Og jeg fortænker dig ei deri,
 At du søger Personen, gaaer Værket forbi,
 Thi paa de fleste Poeter man mærker,
 At de er bedre end deres Værker,
 Men anderledes det sig forholder
 Med de faa, som spille de store Roller,
 Som øse dybt af Musernes Elv:
 Deres Værker er bedre end de selv;
 De gode Værker tager vor Herre,
 Personen sender han os desværre.
 Kun naar Poeten saaledes bliver,
 At i evige Værker sig selv han giver,
 Saa Værk og Person i Samklang staae,
 Han selv i Himmelen ind tør gaae, —
 Om forresten det hændes nogensinde,
 Jeg skal ikke det sige, jeg var aldrig derinde.

Sjælen.

Men er det billigt? er det retfærdigt?

Mephistopheles.

Min gode Ven, det er Forsynet værdigt
 At lede det Slette til idel Godt,
 Og jeg vil sige dig, hvis du blot
 Mig ei beskylder for fræk Cynisme, *Ranked*
 At det er Forsynets Jesuitisme
 At bruge det slette Middel til Godt.

Hvad skal man forstaae ved den store Mand,
Det være Poeter, hvorom man taler,
Philosopher, Ministere, Generaler,
Etcetera, hvad man nævne kan?
Jeg troer, at den store Mand er han,
Som blev et Redskab i Herrens Hænder;
Men den Ild, som i hans Begeistring brænder,
Er ei hans egen; kun inspireert
Han lyder en Magt, han ikke kjender;
Og derfor, naar han har fremmet Maalet
Som Middel, bliver han selv casseert;
Men hans Virkning kaster man ei paa Baalet,
Den bliver i Himlen registreert.
Og heri maa jeg vor Herre berømme,
Thi kommer hans Aand i et usselt Kar,
Hvi skulde han Karret ikke tømme,
Naar til hans Plan det ham nyttet har?
Og heri vil Alle som jeg nok dømme:
Af Person er Geniet gemeenlig Nar,
Forfængeligt, svagt, sig selv en Gud,
Til det Gode sædvanlig ei capabelt,
Og, sletter man Inspirationen ud,
Som Menneske sjelden respectabelt.
Og sandelig — dog, det er selsomt, Kjære,
At det just er mig, som forkynder den Lære —
Kun det Gode skjænker Personlighed,
Men Geniets øvrige hele Sphære,

Hvad en Kunstner skaber, en Tænker veed,
Det Skjønne, det Sande, hvad man det kalder,
Er fremmed Stræben, hvorved man falder
I Pantheisme til Halsen ned.
Den eneste Trøst for de arme Stakler,
For hvilke man Livet her forqvakler,
Idet de skilles fra deres Værker,
Deres Hjertes eneste Mindesmærker,
Er, som de sige, den visse Haaben,
At for dem en Udgang tilsidst er aaben,
Naar, efter Personens Luttring i Flammer,
Hans Værk sig ei meer ved Mesteren skammer.
Jeg tilstaaer, jeg kan ikke forstaae,
Hvorledes Nogen kan haabe derpaa;
Saameget er vist, det er Hjernespind,
Ifald man vil ud, hvor man kom ind,
Thi som jeg sagde dig, Porten her
Er rigtignok Indgang for Enhver,
Men Ud- og Tilbagegang for Ingen.
Og gaaer man de Folk med Spørgsmaal paa Klingen,
Saa væve de om en anden Vei. —
Men hvor? og hvilken? ja, det er Tingen;
Jeg troer, selv Fanden kjender den ei. —
Der kommer en Digter! . . . Han os ikke saae; . . .
Han gjør Mine til at synge; hør nu efter,
Hvad hans Sang bekjender. Jeg tør bande paa,
At i Eet og Alt den mit Ord bekræfter.

Digteren.

Hvis jeg var god, jeg digted slet,
Men jeg er slet, og digter godt,
Den Lod har mig min Musa givet;
Hun vil, at jeg især af det
Skal røres, som i Stort og Smaat
Mig selv just manglet har i Livet.
Om ei mig selv jeg havde lukt
Fra Godhed og fra Fromhed ud,
Da toned ei mit Qvad af Længsel,
Da sang jeg ikke nær saa smukt
Om Sjælens Higen efter Gud,
Med Røst som Fuglens i dens Fængsel.
Om ei min Vantro var saa stærk,
At den mig rev fra Kirkens Bryst
Og kastede mig ud fra Reden,
Da gjenlød ei mit Digterværk
Af Længselstonen i min Røst,
Af Sukket efter Menigheden.
Var ei mit Hjerte koldt og haardt,
Saa lukket til, at mangengang
Jeg dybt bedrøvede de Fromme,
Da gav jeg Følelsen jo bort,
Som nu, bevaret for min Sang,
Skal til forstærket Udbrud komme.
Den Mening er vist uden Grund,
At hist i Herrens Paradiis

Et Chor af Salige man hører;
 Nei, Saligheden har ei Mund;
 I Tanken blot, paa stille Viis,
 Den i sin egen Kreds sig rører.
 Men han som udenfor maa staae,
 Med Anelser om Himlens Fryd,
 Kun han om Paradiis kan sjunge;
 Hvad ei han har, men seer kun paa,
 Det tolker han ved Strængens Lyd,
 Og Savnet bæver paa hans Tunge.
 For Engle digtes ikke let,
 Men for de faldne Slægter blot
 Med selvforskyldte Savn i Livet;
 Og var jeg god, jeg digted slet,
 Men jeg er slet, og digter godt,
 Den Lod har mig min Musa givet.

Mephistopheles.

Nu gik han sin Vei; ja lad ham gaae,
 Det Vaas er ei værdt at høre paa.
 At han selv er slet, er det Visse i Sagen,
 Men om Digtet er godt, kommer an paa Smagen.
 Nu, troer han, vil Digtet til Paradiis gaae,
 Uagtet han udenfor selv maa staae.
 Ja, han selv har Lyst at komme derind,
 Men han veed det ei i sit dumme Sind;
 Der gaaer igjennem hans hele Sang

Efter Saligheden en Længselsklang,
Paa samme Tid som han selv bekjender,
At kun udenfor den hans Gnist sig tænder.
Det kalder jeg mærkelig Inconsequens.

Sjælen.

Det taler ei for hans Intelligens.

Mephistopheles.

Det hører nu med til det Taabelige,
Til gammel Fordom, at ville hige
Saa ubændig stærkt efter Himmerige;
Man har det jo meget bedre her.
Jeg priser lykkelig dig og Hver,
Som Skjæbnen ikke præget har
Med Stemplet af Genie og Nar,
Thi om eder man haaber, om ikke veed,
At I blive her kan i Evighed;
Og her er det bedre, det skal du kjende,
End hvor man sidder med blottet Ende
Paa en Sky, saa vaad og saa kold som Vand,
Og blæser Trompet det bedste man kan.

Sjælen.

Jeg finder, at du har ganske Ret,
Jeg har store Tanker om denne Plet.

Men siig mig, om jeg da her vil møde
Mine gamle Venner, som alt er døde.

Mephistopheles.

Ja, det kan du ganske stole paa.
Og de levende vil du med Tiden faae.

Sjælen.

Det glæder mig meget! Men troer du, min Kone
Vil ogsaa komme til denne Zone?
Vel skjændtes vi tidt og mangengang,
Naar vi gjorde hinanden Tiden lang,
Dog savner jeg nødig Millemoer, —
At sige, naar hendes Tid er omme.
Det har ingen Hast. Hvad troer du?

Mephistopheles.

Jeg troer,
At jeg tør love dig, hun skal komme.

Sjælen.

Og mine Børn da?

Mephistopheles.

Det veed man ikke,
Det kommer an paa, hvordan de sig skikke.

Sjælen.

Saa gid de maae sig værdige gjøre,
Til det samme lyksalige Liv at føre!

Mephistopheles.

Dit Ønske kan let opfyldes maaskee. —
Af hvad jeg har sagt dig, du vil nu see,
At du faar her det samme Liv omtrent,
Som det, der fra Jorden dig er bekjendt.
Da jeg afskyer at lyve, hader at prale,
Saa har du erfaret af min Tale,
At du faaer det ei bedre her end hist,
Men heller ei værre; det er altid Noget,
Ei sandt, min Gode?

Sjælen.

Jo, ganske vist?

Jeg tidt har tænkt, naar mit Liv blev broget:
Hvem veed, hvordan det i Døden gaaer!
Man veed hvad man har, men ei hvad man faaer.

Mephistopheles.

Du seer, du vidste dog hvad du fik.

Sjælen.

Ja, det er mærkeligt! paa en Prik!

Mephistopheles.

Forresten maa jeg endnu dig sige,
Hvad af min Beskrivelse kjendes kan.
At her er Kjedsommeligheds Rige,
Man gaber meget i dette Land.

Sjælen.

Saa man kjeder sig her? Men det er slemt!

Mephistopheles.

Nei tvertimod, det er høist beqvemt.
I Paradiset, saavidt jeg kan spore,
Skal man just heller ikke sig more.
Men Rigdom af Morskab have vi,
Dog skjuler sig Kjedsomheden deri;
Og naar du vil betænke det blot,
Saa vil du finde det saare godt.
Jeg nægter ikke, hos jer histnedden
Den kunde mistes foruden Tab;
Men her, hvor man udfylder Evigheden,
Hvad kaster man vel i sligt et Gab?
Og selv hos jer Enhver jo veed,
At Intet er sundt som Kjedsomhed;
Den er maaskee den eneste Føde,
Hvori Ingen forspiste sig, saa han døde;
Det er tvertimod den, som Livet forlænger,
Og det er kun Tid, hvortil Livet trænger,
Saa, hvis I kun havde Kjedsomhed brav,
Paa Jorden den alt jer Evighed gav.

Sjælen.

Nu vel, jeg er vant til mig at kjede.

Mephistopheles.

Saa er du som skabt for denne Plads.

I det Hele vil Alt, hvad du lærte dernede,
Meget komme dig her tilpas.

Sjælen.

Det tænkte jeg nok; man siger medrette:
Det jordiske Liv er en Skole for dette.

Mephistopheles.

Forstaaer sig; det er Forberedelsen hist,
Som aabner jer Adgang her tilsidst.

Sjælen.

Men Eet endnu: Maa jeg spørge dig om,
Hvad Stedet kaldes, hvortil jeg kom.

Mephistopheles.

Paa dit Spørgsmaal kan jeg dig lettelig svare,
Men hvad nytter det dig et Navn at erfare?
Et Navn er en Lyd, paa Mening tom.

Sjælen.

Det er dog naturligt, man vide vil,
Hvad Stedet hedder, man kommer til.

Mephistopheles.

Men jeg frygter, det bliver dig ei til Gavn,
Om strax du erfarede Stedets Navn.
See først at blive hos os lidt hjemme,
Jeg er bange for, Navnet vil dig skræmme.

Sjælen.

Du skræmmer mig alt! Hvad kan det være?
Nu maa du det endelig sige.

Mephistopheles.

Kjære,

Jeg skal det sige, men vær nu Mand!
Helvede kaldes dette Land.

Sjælen.

Helvede!

Mephistopheles.

Sa' jeg det ikke nok?

Du staaer jo forvandlet til en Blok!
Der seer man, hvad Fordom virke kan,
Endog paa en ellers oplyst Mand.

Sjælen.

Men Gud bevares! hvordan gaaer det til?
I Helved jeg ikke være vil;
Jeg vist af Vanvare kom derhen.
Jeg har altid været en skikkelig Mand,
Og agtet som Borger i mit Land.

Mephistopheles.

Just derfor kommer du der, min Ven!

Sjælen.

Skal man da straffes for sine Dyder?

Mephistopheles.

Du straffes ikke.

Sjælen.

Det er jo bekendt,

At i Helvede bliver man stegt og brændt.

Mephistopheles.

Det er Kjellingsnak, som Intet betyder;

Man vrøvler hos jer om de tusind Ting,

Hvoraf Ingen kjender det rette Sving.

Vel sandt, her findes adskillige Gryder

For Dem, som leved med store Lyder;

For Mordere, Tyve, samt andre Skjelmer

Der brænder en Ild, som aldrig helmer.

Men Pluraliteten er de Honnette,

Og de behandles honnet medrette.

Saaledes gaaer det nu dig og Dine;

For jer beredes der ingen Pine;

I finde, som sagt, det samme Liv,

Den samme Travlhed og Tidsfordriv,

Som forhen i det jordiske Rige;

Det kommer deraf, maa jeg dig sige,

At du, min Ven, og dine Lige

Alt, mens I leved, i Helvede vare;

Og deraf kan du dig selv forklare,

At eders Tilstand forandres ei,

Men er samme Virken ad samme Vei.

Sjælen.

Var jeg i Helved?

Mephistopheles.

Som næsten Alle;

Kun pleier man ei saadan at kalde
Det fede, phlegmatiske Liv paa Jord,
Hvori man paa det Reale troer,
Og faaer ei det mindste Glimt at see
Af den magre Beenrad, man kalder Idee.
Men det er netop det bedste Levnet,
Hvori man det Magre stolt foragter,
Og spiser sig mæt, som en tyk Forpagter,
I Realitet, til man er revnet.
Og er man nu let at ærgre tillige,
Og Verdens Gang giver vrantne Tanker,
Saa man skjændes med Konen og Barnet banker,
Og smidsker til sin Tjenestepige,
Og tages af hende ved Næsen fat,
Mens man skjuler for Konen Dit og Dat,
Da er man i Fuldendelsen moden,
Og Helvedet bliver som hiint paa Kloden,
Du fatter da nu i din Lykkes Havn,
At du ikke bør skræmmes ved et Navn.
Du finder jo kun det Gamle, Vante,
Og sagtens var du den største Fjante,
Om ei du villig gik paa din Sti.

Sjælen.

Nu vel, jeg vil see at finde mig deri.

Mephistopheles.

Og for at bevise til Tydelighed,
At Helved sig strækker over Jorden ned,
Saa lad os gjøre til Jorden en Tour;
Deraf du seer, til vort Rige den hører,
Thi udenfor denne Boligs Muur,
Har jeg sagt dig alt, at Ingen dig fører.

Sjælen.

Skal jeg nu tilbage til Jorden igjen?

Mephistopheles.

For et Øieblik vil vi gaae derhen,
At sige, hvis du har Lyst, min Ven.
En Skuespiller idag vi vente.
Som Døden just er ifærd med at hente.
Ved vort Theater han savnedes længe!
De sige, de høilig til ham trænge,
Og at mangt et Stykke kan ikke gaae,
Førend de ham engageret faae.
Da nu selv du nylig døde derhjemme,
Saa tænker jeg, det dig muntre kan
At see en Anden i samme Klemme.

Sjælen.

Ja, mange Tak skal du have.

Mephistopheles.

Velan,

Jeg breder ud min sorte Kappe,
Som Doctor Faust har seilet paa;
Igennem Luften gaae vi rappe,
Og flux vi skal paa Jorden staae.

Fjerde Act.

Skuespilleren.

Det banker paa Døren. Kom ind!

Døden.

God Dag!

Skuespilleren.

Hvem er De? Hvad vil De? Hvad er til Behag? . . .

Ih fy for Pokker! den stygge Maske!

Døden.

Du tager feil, du stakkels Aske!

Jeg har saamænd ikke Costume paa.

Skuespilleren.

Hvad vil du da?

Døden.

Det er let at forstaae,

Jeg kommer herind for dig at hente.

Skuespilleren.

Saa beklager jeg dig, thi du kommer til at vente,

Du maa vide, min Sygdom er ikke sand;
 Du kjender vel ikke til vort Theater,
 Du blev nok narret af de røde Placater.

Døden.

Det faaer ikke hjelpe, min gode Mand!
 Selv de Sunde jo Døden hente kan,
 Og dig har den just idag fundet værdig,
 Derfor maa jeg bede dig: gjør dig færdig.

Skuespilleren.

Ih nu! jeg har ikke saa Meget derimod;
 Jeg haaber, Directionen vil være saa god,
 Med en Sørgefest at hædre mit Minde,
 Og om min Buste lade Krandse vinde,
 Og at Mange vil ærgre sig, naar de see
 Mit Portrait ophænges i vor Foyer.
 Tro ikke, dit Aasyn mig Skræk forvolder;
 Jeg er vant til at døe: I Helteroller
 Over hundrede Gange døde jeg alt;
 Men det forstaaer sig, naar Teppet faldt.
 Jeg reiste mig atter, og Haandtryk og Tak
 Belønnet mig for den Hals jeg brak.
 Jeg rigtignok gjerne vide vil,
 Om der her paa samme Maade gaaer til,
 Om samme Belønning os bliver givet,
 Naar Teppet falder for Jordelivet.

Døden.

Derom jeg ikke kan sige Stort;
Med Dommen jeg Intet har at bestille,
Jeg bringer de Døde til Himlens Port,
Der pleier man Buk fra Faar at skille,
Og de, som ikke for gode tages,
Maae drage til Helved, hvor aldrig de vrages,
Du maa vide, jeg er kun et simpelt Bud
I det store Collegium hos Gud;
Men tidt kan et Bud, som tjente med Iver,
Vide, hvad Resolutionen bliver.
Maaskee jeg kan sige dig, hvor du skal boe;
Det kommer jo meget an paa din Tro.

Skuespilleren.

Min Tro er af høist forskjellig Art:
Snart paa Christus jeg troede, paa Jupiter snart,
Og snart ved Mahomed's Maane jeg svoer,
Snart dyrked jeg Brama, snart Odin og Thor.
Men derfor vil Fanden mig ikke spise,
Thi jeg har lært af Nathan den Vise,
At man kan i hver en Religion
Dannes til en agtværdig Person.

Døden.

O ja! jeg tænker, hvis du er god,
Kan du gjerne være ved freidigt Mod.

Skuespilleren.

Men det er Knuden! Jeg veed ikke ret,
Om jeg bør kaldes god eller slet.
Det gjør mig lidt underlig tilmode,
At, skjøndt jeg begeistres for det Gode,
Er min Begeistring, saavidt jeg troer,
For det Onde dog ikke mindre stor.
Paa den ene Aften jeg lover forvist,
At Dyden skal evig seire tilsidst.
Jeg tordner med min brølende Stemme
Mod Verdens Tyranner, som Pligten glemme,
Mod lumske Munke, mod Præsidenter,
Som snyde den Fattige for hans Renter,
Jeg falder paa Knæ med en Bøn til Gud,
Og seer imidlertid saa rørende ud, —
Men den næste Aften jeg gaaer omkring
Med skulende Blik og gjør fæle Ting,
Jeg piner og plager skikkelige Folk,
Jeg myrder dem baade med Gift og Dolk,
Jeg maner Helvedes Aander frem,
Og glæder mig ret til at omgaaes dem,
Og føler mig stolt og en rigtig Ka'l,
Idet jeg trodser den evige Qval.

Døden.

Jeg kan tænke, du taler om dine Roller,
Men derpaa kommer det her ei an;

Kun Det, som du selv for Sandhed holder,
Til Gud eller Djæveln dig føre kan.

Skuespilleren.

Min bedste Død! hvor kan du troe,
At man ved Theatret har Tid og Ro
Til selv at tænke, til selv at mene?
Man siger, hvad Digteren har befalt,
(Hvis man lærer sin Rolle, notabene),
Men veed ei, om det er sandt eller galt.

Døden.

Men hvad ei man seer af de enkelte Dele,
Det seer man lettelig af det Hele.
En Digter lader til Orde komme
Gode som Onde, Frække som Fromme;
Men den Mening, han selv om Begge har,
Af hele Værket maa blive klar.

Skuespilleren.

Min bedste Død! hvor kan du dog troe,
At man ved Theatret har Tid og Ro
Til at sætte sig ind i det hele Værk?
Den Fordring er sandelig altfor stærk.
Det er sjeldent, man rigtig kjender sit Eget;
At kjende de Andres er altfor Meget,
Desuden vil du fordetmeste see,
At Poeten har ingen bestemt Idee;

De Fleste veed ikke selv hvad de vil;
De erfare det først, naar de see vort Spil.

Døden.

Det gjælder vel om de slette, men ei om de gode?

Skuespilleren.

Men det er de slette, jeg holder mig til;
Ved de andre føler jeg mig fremmed tilmode,
Men af de daarlige just jeg holder,
Thi af dem faaer man netop de bedste Roller.

Døden.

Ja, naar man er daarlig Skuespiller.

Skuespilleren.

Jeg beder dig, skaan mig for alle Piller!
Min Kunst har for længe siden mig adlet,
Jeg har Hævd paa, aldrig at blive dadlet.
For de Andre kan en Visker være fornøden,
Men jeg er uforbederlig, det er bekjendt.
Jeg hader Recensenter som Døden,
Og hader ogsaa Døden som Recensent.

Døden.

Jeg recenserer dig ikke, min Bro'er,
Jeg fik kun en Skrupel ved dine Ord.

Skuespilleren.

Og hvilken Skrupel?

Døden.

Jeg tænkte paa,

Du vil sagtens nødig til Helvede gaae;
Men efter hvad du har yttret her,
Ligger den Tanke mig temmelig nær,
At du er som Kunstner et daarligt Subject,
Men i saa Fald gaaer du i Himlen reject,
Thi Enhver, som røgter sit jordiske Kald
Paa daarlig Maade, staaer hist for Fald.
Jeg selv har ofte Sanct Peder hørt,
Naar de Døde jeg har til Himmerig ført,
At sige til en og Anden: „Gaa bort!
„Du gjorde dit Fag, dit Embede Tort,
„Var daarlig Poet, var daarlig Dreier,
„Var daarlig Minister eller Skorsteensfeier,“
Eller hvad det nu var. Og gav han til Svar:
„Jeg veed, at min Villie dog ærlig var,
„Og at Feilen kun i min Evne stak,“
Gjensvarede Petrus! „Det er tosset Snak!“
„Med den gode Villie man finder en Plads.
„Hvor man Gud, sig selv og Verden er tilpas,
„Men Forfængeligheden maa tidt forskylde,
„At man ikke kommer paa sin rette Hylde.“
Saaledes talte han, den Guds Mand.

Skuespilleren.

Men det er jo forskrækkeligt! Siig, hvordan

Skal jeg da gjøre, for mig at frie?
Vel tvivler jeg ikke paa mit Genie,
Thi jeg bliver beklappet hver evige Dag, ...
Men sæt, man i Himlen har en anden Smag?

Døden.

Derfor jeg netop spurgte dig om,
Til hvad Mening du selv i Livet kom,
Thi hvis du blot er et Instrument,
Hvorpaa snart en Fusker og snart en Mester
Sin Vise spiller ved alskens Fester,
Da er det med din Salighed slet bevendt.

Skuespilleren.

Nei, hvad det betræffer, har det ingen Nød.
Jeg var ei som et Instrument passiv,
Jeg gav min Spiller active Stød.
Jeg kan sværge dig til: i mit hele Liv
Blev aldrig noget Skuespil prøvet,
Hvorpaa jeg som Criticus ei mig øved,
Og viste de Andre paa en Prik,
At det var usselt, at det var daarligt,
Og især den Rolle, som selv jeg fik,
Jeg gjennemheglede ret alvorligt.
Men Stridighed var dog ei min Sag,
Thi naar Stykket vandt Publicums Behag,
Og jeg selv til Applaus i Rollen kom,
Forandrede jeg ret gjerne min Dom.

Døden.

Jeg er bange for, det vil ikke forslaae
Til at lade dig ind i Himlen gaae;
Jeg vil derfor bede dig tænke paa,
Om du ei foruden din Kunstnersphære,
I en anden Kreds har virket med Ære.
Var der Intet, som lokkede dig til Hæder,
Undtagen at staae paa de vante Bræder?

Skuespilleren.

Jeg har Færdighed i at cabalere,
Jeg føler Evne til at regjere,
Jeg finder Lydighed trivielt;
Jeg offrede gjerne Kunstnerkronen,
Ifald jeg som Medlem af Directionen
Kunde raade for Kunstens Vee og Vel.

Døden.

Jo mere jeg hører, jo mere du snakker,
Desmere jeg frygter, at Petrus vil
Betragte dig som en daarlig Makker,
Og sende dig glat ad Helvede til.

Skuespilleren.

Saa er jo den gamle Mening sand,
At Skuespilleren ikke kan
I Himlen komme, men bliver sendt
Til Helvedes Ild og evig brændt?
Er det Retfærdighed? svar!

Døden.

Ih nu!

Ifald den hele Stand er som du,
Har Sagen jo nogen Rimelighed.
Men saadan er det dog ikke. Jeg veed,
At Scenens i Sandhed glimrende Navne
Faa Tilladelse til i Himlen at havne.
Jeg bragte dog Nogle til Himlens Port,
Til hvilke Sanct Peder sagde: „Kom ind!
„Her samler sig Alt, som er ædelt og stort,
„Men ingen Forfængelighed og Vind.“ —
Men som sagt, jeg forstaaer mig kun lidt derpaa;
Du vil snart erfare det. Kom, lad os gaae!
Bed dit Fadervor, forinden du dør.

Skuespilleren.

Det kan jeg ikke, jeg har ingen Souffleur.

Døden.

Du klingende Bjelde, du lydende Malm,
Bered dig paa Helvedes hede Qvalm!

Femte Act.

Mephistopheles.

See saa: Nu er vi her tilbage.
Paa min Befordring troer jeg vist,
At du vil ikke kunne klage.

Sjælen.

Men siig mig engang: Jeg hørte hist
En Yttring, som gjorde mig Angst og bange.

Mephistopheles.

Hvad var det for en? Jeg hørte saa mange.

Sjælen.

Et Skrækketillede mig Døden malte,
Da om Helvedes hede Qvalm han talte.
Jeg tænkte som saa: det bliver ei Spøg,
Thi hvis der er Ild, hvor der er Røg,
Saa findes den og, hvor der er Hede;
Saa brænder det i Grunden dernede,
Og engang, naar Flammen en Udgang faaer,
Fortærer den os med Hud og Haar.

Mephistopheles.

Hvad er det nu værdt at bryde sig om
 Hvad Døden siger? Han aldrig kom
 Her indenfor Porten, han ikke veed
 Om vor Indretning mindste Besked;
 Paa Jorden han lærte den dumme Snak,
 Som lugter af borgerlig Thee og Tobak.
 Nei, stol paa mit Ord som paa et Factum,
 Jeg bryder aldrig det givne Pactum;
 Vær du kun rolig, det har ingen Nød. —
 Men da Forord ingen Trætte brød,
 Lad mig sige dig Eet, som jeg glemte nys:
 Du faaer nu Kost og Logis og Lys
 Og Brændsel og Vask og alskens Journaler
 Og Plads i Theatret engang om Ugen
 Og Andet, hvorpaa man er forslugen,
 Og for det Hele du Intet betaler.
 Til Erstatning derfor man kun begjærer,
 At du skal Arbeid gjøre paa Tour.

Sjælen.

Hvordan? Med Arbeid man os besværer?

Mephistopheles.

O! Møien skal ei dig blive suur.
 Den gode Borger desuden tærer
 Ei som en Klinte paa Statens Korn,
 Han forsmaaer Overflødighedens Horn,

Han vil ikke fødes og klædes frit
Og gaae gratis paa Comedie tidt,
Men han offerer sit Arbeid og sin Sved
For at bøde paa Statens Elendighed.

Sjælen.

Jeg giver dig Ret, thi som jeg troer,
Det stod i Kjøbenhavnsposten for ifjor.

Mephistopheles.

Det gjorde det vistnok, og det staaer
Endog i den for næste Aar.

Sjælen.

Nu vel, jeg er villig; saa lad mig høre,
Hvad det er for Arbeid, som jeg skal gjøre.
Her er vel almindelig Værnepligt
Og nogen Brandskat? x

Mephistopheles.

Nei, intet Sligt;

Men vor Stat har et eneste fælles Med,
Som skal naaes ved Alles Arbeidsomhed;
Jeg tvivler ei paa, at hørt du har
Om Danaidernes store Kar;
Det er et Vaskerkar, frygtelig stort,
Som i Verdens første Tider blev gjort;
Men den Bødker har været en rigtig Hund,
Thi han maged, at Karret blev uden Bund.

Nu er vor hele Stræben, med Vand
 At fylde det til den øverste Rand;
 Men engang har et kløgtigt Hoved beregnet,
 At kun ved ¹uendelig ¹Manges Flid
 Kan det fyldes i en ¹uendelig Tid.
 Dermed er vort hele Formaal betegnet,
 Og derfor maa hver Qvind eller Mand
 Paa Omgang helde deri sin Spand.

Sjælen.

Det er Sjouer-Arbeid.

Mephistopheles.

Hvor vil du hen!

Jeg vil slet ikke tale, min kjære Ven,
 Om de halvhundred Prindsessehænder
 (Endog multiplicerte med To,
 For at tale correct), som vort Arbeid hylde,
 Og i Aartusinder Karret fylde;
 Men du vil finde her Professores,
 Magistre, Licentiater, Doctores,
 I hvert et Fag de fleste Skribenter,
 Poeter i ¹Tusindtal, Recensenter
 Og Belletrister, en ¹Masse Studenter,
 Som endog har ført op ved fine Baller
 Og spilt Comedie taalelig godt,
 Kort sagt, Personer af hver en Alder,
 Hver Stand, hvert Kjøen, og dertil blot

Hvad pene Folk man sædvanlig kalder.
Det er et Selskab, der sandelig ham,
Der slutter sig til det, ei gjør Skam.
Og tys! . . . hør efter! . . . Du hører en Sang,
Som lyder høit over Stad og Vang.
Det er fra Stedet hvor Karret staaer,
At Lyden hen til dit Øre naaer;
Danaider det er, som hisset synge,
Til dem sig slutter den øvrige Klynge.
Du mærker, dem Arbeidet ei gjør ondt,
Da ved Sang de forrette deres Dont.

Chor af Danaider.

Evig Hast!

Ingen Rast!

Hurtig, hurtig, Møer og Svende!

Aldrig faaer vort Arbeid Ende,

Tidens Hjul staaer aldrig fast.

Timen gaaer,

Tusind Aar

Ud i bundløs Afgrund ile,

Her er ingen Ro og Hvile,

Mens den store Klokke slaaer.

Stræb og Taal!

Intet Maal

Opnaaes kan i Evigheden.

Vent ei Nydelsen og Freden;

Vent ei Lønnens fyldte Skaal.

Haab ei Sligt!

Stolt og rigt

Er dit Værk fra Formens Side,

Naar du kun til evig Tide

Uden Nytte gør din Pligt.

Ingen Grund!

Ingen Bund!

Hid med Spanden, hid med Øsen!

Travlhed, Travlhed er vort Løsen

Indtil Verdens sidste Stund,

Sjælen.

Hvad jeg hørte, har alt forandret min Tanke,

Jeg føler mit Hjerte høiere banke;

Det vil mig meget interessere,

Til det fælles Maal at concurrere.

Jeg agter desuden Foreningsaanden,

Ved den, saa troer jeg, er Staten stærk,

Og det er herligt at række Haanden

Til sligt uendeligt Kæmpeværk.

Mephistopheles.

Velan min Ven, saa siger jeg Top.

Og gaa nu kun ad Gaden op,

Saa vil sig de mange Gjenstande vise,

Som nylig du hørte mig at prise.

En liden Stund maa du ene dvæle,

Jeg kan ikke saa godt blive her længer,
Jeg maa hen og hilse paa andre Sjæle,
Hvis tætte Flok sig mod Porten trænger.
Jeg har saa travlt med saa mange Ting.
Farvel! nu gaa kun og see dig omkring:
Jeg haaber, dig Alt skal være tilpas.

Sjælen.

Hvor heldigt, at jeg^l endelig fandt min Plads!

Chor af de Efterlevende.

Ved denne Borgerfest, hvorved saa mangen
Høithædret Mand blev omtalt ved en Skaal,
Ei glemme vi den Ven, som forudgangen
Os vinker til sig fra sin Banes Maal.
Nu er han salig i sin Himmels Glæde,
Han skuer ned fra Frihedslandet hist,
Og skjænker os, som her ved Glasset græde,
Den blide Trøst: vi samles nok tilsidst.

Med Nøglen, som jeg ser I har hos eder.

Pag. 3.

Forestillingen om St. Peter som Himmeriges Portner skriver sig fra et Sted i Matthæusevangeliet (Matt. 16, 19), hvor Jesus siger til Peter: Jeg vil give Dig Himmeriges Nøgler.

. . . . og kan Pensionen

Pag. 5.

Til de forarmede Finanser skænke.

Det omtales andetsteds i Digtet, at „Sjælen“ ikke har studeret, men straks blev bestemt for Handelsstanden (Pag. 21). Dette udelukker jo imidlertid ikke, at han kan have beklædt en eller anden offentlig Stilling og som saadan være pensionsnydende. Muligt ogsaa, at Heiberg har grebet dette med Pensionen for at kunne faa en Lejlighed til at skemte med „de forarmede Finanser“.

Det er bekendt, at det danske Finansvæsen ved Frederik den sjettes Død var i en ynkelig Forfatning ligesom ogsaa Kristian den ottendes Udtalelse til den langelandske Deputation: „Nu ville vi alle spare“, er bleven historisk. Paa Foranledning af Magister J. C. Lindberg dannedes der et privat Selskab til Formind-

skelse af Statsgælden med Kontor paa Gammeltorv; men det naaede ikke langt. Heiberg spøger ogsaa andetsteds dermed og siger, at Fristen for Afbetalingen angives forskelligt fra 50 til 2320 Aar.

Pag. 7. *Gergesener.* I Gergesenernes Land var det, at Jesus uddrev Djævle af to besatte og lod dem fare i en Svinejord. Matt. 8, 28.

Saa og til Cana, Nain, Bethania.

Læs Bethania, ligesom ogsaa i næste Linie Cæsaria. Denne Udtale er stemmende med Ordets græske Udtale ligesom den ogsaa er stemmende med Rytmen paa dette Sted.

Naar Jericho, naar Betfage sig dølger.

Læs Bētfage.

Pag. 9. — *Og selv jeg Rejser ynder.*

Heiberg ironiserer her og i det følgende over Menneskenes graadige Interesse for det stofflige som saadant, medens de ere uden Sans for Tingenes Sammenhængslove (Ideen). Det er en Protest i Poesiens Navn mod et overfladisk og tomt Virkelighedsbegreb, tilsat med Hegelianeren Heibergs filosofiske Foragt for den uspekulative Opfattelse af Tingene.

Stolemager Dessau, som „Sjælen“ havde tænkt paa at forbinde sig med, var en i Datiden velbekendt Aarhusianer, der bortbyttede sit Hus paa Meilgaden i Aarhus mod en Skonnert for at sætte sig i Spidsen for en Udvandringsekspedition til Sydamerika. I den spanske Sø blev imidlertid de brave Udvandrere overfaldne og plyndrede af et karlistisk Kaperskib og

naaede i en ynkelig Forfatning ind til Bayonne, hvor Selskabet opløste sig. (Se herom videre en Artikel i *Museum*, Decbr. 1893). Dessau blev siden hjemsendt til Hamborg og skal i Følge et Rygte her være bleven myrdet paa sin Trappegang af en, „der ikke vilde ham vel“. (Nogle af disse Oplysninger skyldes Baron Zytphen Adeler, der har fundet dem i Udenrigsministeriets Arkiv.)

*Der boe de gode, som før Christi Tider
I Verden leved . . . .*

Pag. 15.

Den Opfattelse af de førkristnes Opholdssted Heiberg her lægger i Munden paa St. Peter, er ikke bibelsk. Bibelen taler vel om „Aanderne, som vare i Forvaring“ (1 Pet. 3, 19); men den indeholder ingen Antydning af, at deres Opholdssted skulde være noget „jordisk Eden“. Men Heiberg skal for Gangen i sit Digt her have det græske Livsideal, det helleniske Elysium frem. „Sjælen“ skjuler ikke sin Forkærlighed for dette; men det vises nu i det følgende, at den ogsaa tager det forfængeligt, idet den opfatter det i sin Udvorteshed som Lystighed og Gøgl.

Naar Aristofanes anbringes som Portner i Ely- Pag. 17.
sium, er Grunden vel den, at han har skrevet Komedier, der bevæge sig i det hinsidige.

For Gævalt ∴ med Vold og Magt. Udtrykket brugtes tidligere i daglig Tale.

Mine Skyer commentere.

Pag. 18.

Naar Heiberg nævner Aristofanes' Komedie „Skyerne“, er det rimeligvis, fordi den af hans Værker

er bedst kendt af Nutidslæsere og som Modsætning til „det tørre“, da Skyerne jo ere vaade.

Pag. 21.

*Er dig Oldtids Tanke klar?
Er med Hellas Du fortrolig?*

Aristofanes vil vide, om „Sjælen“ virkelig staaer i et Inderlighedsforhold til det græske Livsideal, og „Sjælen“, der i sin Nøgtørhed stadig opfatter Spørgsmaalene udvortes som en Slags „Eksamination“, undskylder sig („meget pudsigt og forkert“) med, at den ikke har studeret.

Pag. 22.

*Jeg troer, at Manden
Blot vil have mig fixeert.*

At fikseren en bruges i lidt ældre dansk om at have en til bedste.

Pag. 23.

*Og har altid skummet Fløden
Af Begivenhedens Kar.*

Ved dette ofte anførte Udtryk mener „Sjælen“, at den har uddraget det interessante, det romanagtige og anekdotmæssige af Historien; men selve det valgte Udtryk peger hen paa, at den ogsaa her er gaaet overfladisk til Værks.

Pag. 24.

Ham jeg kjender paa en Prik!

Naar „Sjælen“ viser et saa fortroligt Bekendtskab med Sokrates, er Grunden den, at Oehlenschlägers Stykke af dette Navn faa Aar før, i 1835, var bleven opført paa det kongelige Teater. Stykket gjorde ingen Lykke. Det blev spillet fire Gange (Oehlenschläger husker fejl, naar han siger to. Erin-

dringer IV. 139). Oehlenschlägers Stjerne var den Gang i Dalen, den heibergske Kritik i „Flyvende Post“ havde aabnet Øjnene for Manglerne ved hans Tragedier. Særlig ved dette Stykke ankede man over dets uhistoriske Karakter. I Følge sin egen Udtalelse (Erindringer IV. S. 145) vilde Oehlenschläger i „Sokrates“ fremstille et Fjendskab og en Forsoning mellem det etiske og det æstetiske Princip, der ere fremstillede i Tragediens Hovedpersoner. Det er med det altfor godtkøbs i denne Udsoning („det godes Vellyst“ kaldes det i en anden Kritik) at Heiberg her spørger. Oehlenschläger udelod siden de uheldigste Steder, som Heiberg særlig havde harcelleret over. (Se Liebenbergs store Udgave af Oehlenschläger 10. Bind, Anmærkninger og Varianter).

*Men bestukken af en Quindes
Deilighed, han snart blev from.*

Pag. 24.

I Oehlenschlägers „Sokrates“ bliver Aristofanes forelsket i Sokrates' Datter Dafne og søger i den Anledning Sokrates' Tilgivelse, fordi han tidligere har spottet ham i „Skyerne“.

Skrev Artikler i Raketten.

Pag. 26.

„Raketten“, der udkom i Aarene 1831 til 34, var et Charivari-Blad, der kritiserede offentlige Forhold og Indretninger. „En Slags Gabestok“ kalder H. C. Andersen det („Mit Livs Eventyr“, Pag. 100). Folk var jo den Gang meget sensible over for al offentlig Omtale. Det udgaves af Matthias Winther, der ogsaa var en Smule Poet og for Resten — Tremærksmand.

Pag. 28. *Hvor en Kunstner har tilbage
Kaldet Hellas gyldne Dage . . .*

Denne Kunstner er naturligvis Thorvaldsen, der kort i Forvejen, i 1838, var vendt tilbage til Danmark.

Pag. 29. *Jeg har givet sex Rigsdaler
Til Musæet.*

Thorvaldsens Musæum kostede 500,000 Kr. at bygge. Af denne Sum blev omtrent en Trediedel bragt til Veje ved Subskription. (Blandt Subskribenterne var c. 1300 af Bondestanden).

*Ser jeg, at Du ei har Krav
Paa vor Bolig.*

Ved straks at gøre Sagen til et Pengespørgsmaal viser „Sjælen“, hvor lidt Sans og virkelig Forstaaelse den har af det idealt-skønne, som var den græske Kunsts Indhold.

Pag. 30. *I en Kreds dog fremfor Alt,
Trykkefriheds-Selskab kaldt . . .*

130. „Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug“ eller, som det kortelig kaldtes, „Trykkefrihedsselskabet“, oprettedes i Tredserne for at virke til Folkeoplysningens Fremme. I den Hensigt udgav det 1836—39 „Dansk Folkeblad“, et populært Blad med afvekslende Indhold. Da Selskabet blandt sine Ledere talte flere fremtrædende liberale Politikere, fik det snart Karakter af en politisk Oppositionsforening, og mange politiske Taler og Toaster fremkom her. Heiberg stillede sig tvivlende overfor Nyttens af et saadant Selskab. Med al Respekt for dets Ledere — blandt

hvilke var Mænd som H. C. Ørsted, H. N. Clausen, Schouw og Sibbern — mente han ikke, at de havde det særlige Talent, hvorpaa det i dette Tilfælde kom an, og ansaa det for overflødigt at oprette et Selskab paa over 1000 Medlemmer for at udgive et folkeligt Oplysningsblad (se Brevet til hans Fader 1. Maj 1835. Breve fra og til J. L. Heiberg 1862). I „Kjøbenhavns flyvende Post“ for 1836 haaner Heiberg „Flyvebladet“ for dets skolemesteragtige Vidtløftighed og Udtværen af Ting, der ingen Forklaring behøve.

Sjæl, gaa Du ad Helved til!

Pag. 30.

Til Belysning af, hvorledes Heibergs Digt har samlet sig fra forskellige Udgangspunkter kan her anføres en Anekdote fra Samtiden (meddelt af Prof. Jul. Lange, der har hørt den af sin Onkel, Prof. C. Paludan-Müller).

Ved Frederik den sjettes Hof angav som bekendt Generaladjudanterne Tonen; det var lystige Herrer, som ikke var bange for nogen Ting mellem Himmel og Jord. Da nu i 1828 J. P. Münster udnævntes til kongelig Konfessionarius, var Generaladjudanterne lidet tilfredse; ti Münster var bekendt som en myndig og alvorlig Mand. De stak Hovederne sammen og blev enige om, at de ved første givne Lejlighed skulde vise den strænge Præstemand, at de aldeles ikke lod sig imponere af ham eller vilde overlade til ham at angive Tonen. Ved en Hoffest begyndte derfor den uforsagteste af dem: Generalløjtnant Hans von Römeling at konversere den nye Konfessionarius under lyttende Opmærksomhed fra de andre. Han mente, at det ikke gik saa strengt til, som Præsterne prækede.

Han for sit Vedkommende kunde ikke rose sig af at have ført noget eksemplarisk Levnet, og naar han en Gang var kreperet og kommet op til Himmerigs Port, kunde det saamænd gerne være, at Svejtseren — om Forladelse: St. Peter — vilde gøre nogle Vanskeligheder ved at lade ham slippe ind. Men, naar Svejtseren saa fik at vide, hvem det var, vilde han nok alligevel grine i Skægget og sige: Naa, det er gamle Hans! Ja han maa jo have Lov til at passere. Var det ikke ogsaa Hs. Højærværdigheds Mening?

Münster stod stiv som en Pæl og saa med sine skarpe Øjne helt igennem „gamle Hans“. Ja, sagde han, det kan Deres Eksellense dog egentlig ikke vide. Det kan jo ogsaa være, at Svejtseren vil svare: *Gamle Hans, gaa Du ad Helvede til.*

Man siger, at Hoffolkene, efter at have faaet denne overraskende Prøve paa, hvilket Sprog den kongelige Konfessionarius kunde føre, for Fremtiden fandt det raadeligst at holde sig i tre Skridts Afstand.

Der er neppe Tvivl om, at det er denne Anekdote der her har foresvævet Heiberg.

Pag. 32. *Nepotisme.* Det latinske nepos betyder Barnebarn. Nepoter kaldte man siden Pavernes Slægtninge, der i Reglen af dem anbragtes i gode Stillinger. Derfra kommer Udtrykket Nepotisme som Betegnelse for personlig Hensyntagen og uberettiget Begunstigelse ved Embedsbesættelse.

*Man maatte Penge til en Baadsmænd give
Og fodre en Slags Toldbodhund med Brød.*

Baadsmænden er Karon, i hvis Baad Aanderne — i Følge Grækernes Forestilling — blev færgede

over Underverdenens Flod Styks. For Overfarten maatte de erlægge en Obol (en lille Mønt), hvorfor man gav de døde en saadan i Haanden til at betale for Passagen med.

Ved Toldbodhunden menes Kerberos, der antoges at bevogte Underverdenens Indgang. En halv Snes Aar før Heiberg skrev sit Digt, var en Pige bleven bidt ihjel ved Toldboden af nogle løsslupne Pladshunde. Maaske har dette givet Anledning til Udtrykket „Toldbodhund“.

Ser jeg ret? Nu belønnes jeg stort.

Pag. 32.

Omslaget i Versemaal fra de mere pasgængeragtige femfodede Jamber til de dansende Anapæster udtrykker „Sjælens“ behagelige Overraskelse ved at finde Helvede saa fashionabelt.

Ganske vist en mac'adamsk Chaussee!

Pag. 33.

En mac'adamsk Chaussé er en makadamiseret Landevej. Disse Veje have Navn efter en Amerikaner Mac Adam († 1836), der først fandt paa at anlægge Veje af huggede Sten og Skærver.

Hvor man byder Betingelsen Trods.

Pag. 35.

Mefistofeles betegner her Helvede som det Sted, hvor man i sin Stræben efter absolut Frihed foragter al Lov-Sammenhæng i Viden som i Villen, og hvor man derfor heller ingen Vegne naaer, fordi alt smuldrer bort i Vilkaarlighed og Selvmodsigelse. At Heiberg herved har Sigte paa den demokratiske Nivelleren og den politiske Dilettantisme kan der næppe være Spørgsmaal om.

Pag. 36.

*Her er Alt kun sig selv og discret,
Og i Alt dog kun Continuitet.*

Disse Linier saa vel som de følgende indeholde i filosofiske Kunstord en Række haandgribelige Modsigelser, hvorved Helvede altsaa yderligere betegnes som Modsigelsens og Vrøvlets Sted.

Som en stakaandt, haard Anapæst.

Anapæsten er en Versefod, der — ligesom Ordet Anapæst — bestaaer af to tonløse Stavelser efterfulgt af en betonet. Hele denne Del af Digtet er skrevet i Anapæster.

Det er stygt! . . . Jeg cendre vil min Tale.

Sjælen bliver uhyggelig ved at erfare, at den uafvidende taler i den Rytme, der er ejendommelig for Helvede, og slaar atter over i jambisk Tale.

Pag. 37:

*At her er Begyndelsens evige Land,
Som ingen Baggrund fordrage kan.*

Vistnok sigter Heiberg med disse Ord ikke alene til Helvede (det er jo ikke det bibelske Helvede som saadant, hans Digt beskæftiger sig med), men ogsaa til den politiske Omvæltningsiver, der af Uvidenhed eller Tendens fornægter Tingenes historiske Sammenhæng.

Fordi, da det intet Prius har . . .

Prius (egl. før, tidligere) staaer her som Betegnelse for Fortid, Forhistorie. Det, der overskærer Sammenhængen med Fortiden, taber ved sin historiske Rodløshed ogsaa sin Fremtidsbetydning. Har For-

tiden ingen Betydning for Nutiden, tør denne heller ikke vente at faa Fortidsbetydning for Fremtiden.

Kjøbenhavnsposten ligger og paa vort Bord.

Pag. 40.

„Kjøbenhavnsposten“ stiftedes i 1827 af Gjødwad. I Begyndelsen var det et æstetiserende Organ; men i Tredverne slog det over i Politiken og blev et Hovedorgan for Oppositionspartiet. Allerede i „Kjøbenhavns flyvende Post“s Tid havde det været Samlingsstedet for Angrebene paa Heiberg og forfulgt ham med utrættelig Energi. Det fortsatte ogsaa senere i samme Retning, efter at Redaktionen var overtaget af L. C. Grüne. I Begyndelsen af 1840 havde det indeholdt et skarpt Angreb paa Hegelianismens danske Førere Heiberg og Martensen. Den sidste svarede med knusende Overlegenhed i „Fædrelandet“.

Du her og finder din Adresavis.

„Adresavisen“ bestod den Gang næsten udelukkende af Avertissementer. Dog bragte den ogsaa enkelte Hofnyheder, der var skrevne i en saa hyperlojal Tone, at de jevnlige vakte Munterhed. Ved *Asylprospekterne* sigtes vistnok til de Meddelelser om nyoprettede Asyl, som det servile Blad af og til bragte af Hensyn til Karoline Amalie, som den Gang lige var bleven Dronning, og som allerede da viste sin Interesse for disse nyttige Stiftelser.

I Bedemandsstil af Contorets Vægter.

„Vægteren“ synes at have været en almindelig Betegnelse for J. Jetsmark. Adresseavisens Redaktør (Forfatter af Sangen: „Duftende Enge og kornrige

Vange“). Hans Skrivemaade betegnedes ogsaa jevnlig som „Bedemandsstil“.

Pag. 40.

Og især da Sibbern skriver deri.

F. C. Sibbern, filosofisk Professor ved Københavns Universitet fra 1819 til 1868, deltog som bekendt livlig i den politiske Debat i Fyrerne som Forsvarer af det absolute Kongedømme. Netop i 1840 havde Sibbern fra dette Standpunkt skrevet en lang Række Artikler i Adresseavisen, der vakte den heftigste Forargelse blandt Datidens liberale (se herom den udførlige Afhandling om Sibbern i Borchsenius': „Fra Fyrerne“).

Hans Kjærlighed mellem Mand og Kvinde
sigter til Sibberns Bog: Om Elskov, 1819.

Hans Værker om Hegels Philosophie . . .

Af Værker, der direkte omhandle Hegels Filosofi, har Sibbern kun skrevet et, der først fremkom i „Maanedsskrift for Litteratur“ som en Anmeldelse af Heibergs Tidsskrift „Perseus“ og siden i Bogform under Titlen: „Angaaende Hegels Philosophie“, 1837. Denne Bog retter ogsaa for en Del sine Angreb, der for øvrigt vare fremsatte i Sibberns urbane Form, mod Heiberg, der var optraadt som Hegels danske Fortolker og Forsvarer, og det er vel som Tak for sidst, at Heiberg her ironiserer over Sibberns Værker, der dog heller ikke tidligere havde særligt imponeret ham (se Brevet til hans Fader af 1ste Maj 1835, anført ovenfor).

Dette er en Spydighed over Uklarheden i Sibberns Stil. Sibbern har ikke skrevet nogen Bog med ovennævnte Titel; men i *Nordisk Tidsskrift* for 1828 havde han — i Anledning af den Maade, hvorpaa Walter Scott i sin Bog om Napoleon havde omtalt Englændernes Overfald paa Danmark i 1807 — skrevet en helt igennem ironisk Artikel, hvori han paa Skrømt forsvarer den engelske Nation og viser, hvorledes den ved den nævnte Lejlighed netop havde handlet i strengeste Overensstemmelse med Klogskabens og Retfærdighedens Love. Da denne Artikel — ubegribeligt for Resten — af nogle blev opfattet som Alvor, fandt Sibbern sig foranlediget til i „Kjøbenhavns Skilderi“ for 4de Marts 1828 at afgive en Erklæring om, at det hele var Ironi. For at undgaa lignende Misforstaaelse for Fremtiden lovede han da at forsyne saadanne Artikler med Overskriften: *Kontemplation*.

„Dagen“, konservativt, politisk „Dagblad“, særlig forhadet af de liberale. Oprettet i Aarhundredets Begyndelse (1803) holdt det sig indtil 1843. Paa den Tid, da Heiberg skrev „En Sjæl efter Døden“, var det i Virkeligheden stærkt paa Retur. Et Udslag af Kampen for at holde det paa Pumperne var de idelige Redaktørskifter, som Heiberg her skemter med. (I 1840 var der alene to). Et pudsigt Indtryk gør det at se Hr. Becker, da han i 1840 efter ganske kort Tids Forløb fratræder Bladets Redaktion, erklære, at han forlader en Virksomhed, der „sandelig ikke var bestrøet med Roser“. Bladets Ejer var en Bogtrykker,

Krigsassessor Rostock, hvem „Korsaren“ kalder for Danmarks Louis Philippe, „fordi han jævnlig føjede sig efter Nationens Pluralitet og afskedigede sine Ministerier.“

Pag. 41.

*Til Ære for Sibbern holdes den,
Fordi den har Bidrag af hans Elev.*

Sibberns Elev er formodentlig den juridiske Kandidat H. J. Trojel, hvem Heiberg sandsynligvis har bæret med denne Titel, fordi han i „Dagen“ optraadte som en endnu krassere konservativ end Sibbern. Trojel udgav senere det af Regeringen støttede af Oppositionen haardt medtagne: „Nyt Aftenblad“. I 1852 blev han juridisk Embedsmand paa de frisiske Øer og døde senere i Mariager som en der velkendt Original.

Men siig mig, er ei Den Frisindede her?

Den Frisindede, Claudius Rosenhoffs bekendte Blad, til hvilket han selv leverede Hovedmængden af Indholdet. Det var mere velment end velskrevet og skulde, set med vor Tids Øjne, synes ganske ufarligt. Ikke desto mindre forfulgtes det dog skarpt af Regeringen med Censur, Presseprocesser og Bøder, indtil det efter tolv Aars møjsommelig Kamp for Tilværelsen maatte gaa ind. Da Rosenhoff var en selvlært Mand, hvis Kundskabsforraad og Dannelse var mangelfuld, bar Bladet nødvendigvis Præg deraf, og løb sig ikke saa sjælden en Staver i Livet, saaledes ogsaa, naar det en enkelt Gang indlod sig i Polemik med Heiberg. Se for øvrigt herom Borchsenius' Afhandling om Rosenhoff i: „Fra Fyrreerne“.

Jeg sætter den høit over Fædrelandet.

Pag. 42.

„Fædrelandet“ var i 1834 oprettet som Ugeblad, blev i 1839 Dagblad under Ledelse af Liberalismens Førere saasom Orla Lehmann, Balthazar Christensen, David o. fl. Det stod uden at være hegeliansk aabent for Hegelianerne, og her skrev Martensen i Jan. 1841 sin udførlige Lovtale over Heibergs: „Nye Digte“ (særlig „En Sjæl efter Døden“) der fyldte tre Numre af Bladet. „Fædrelandet“ var det dygtigste og og indsigtfuldeste af Oppositionsbladene og støttedes af fremragende Forfattere.

Og dernæst af Siesby, den brave Mand.

G. Siesby, ligesom Rosenhoff liberal Visedigter og æstetisk Bladudgiver, lignede ogsaa denne deri, at han var en selvlært Mand. Oprindeligt havde han været Skomagermester; men opgav dette Fag for Litteraturen og udgav først „Morgenbladet“ og senere „Salonen“, hvortil ogsaa ansete Forfattere ydede Bidrag.

. . . vi her og tage det let

Pag. 43.

Med Bladenes Postforsendelses-Ret.

Saaledes var det ikke i Datidens København, hvor dette Spørgsmaal netop den Gang satte Lidskaberne i stærk Svingning. Da det den Gang afhang af Regeringens Velvillie og Naade, om et Blad maatte forsendes med de kongelige Brevposter eller ikke, benyttede Regeringen sig af denne Magt til at begunstige de Blade, der gik dets Ærinde og straffe dem, der vare genstridige. De Blade, som Retten til Forsendelse med Brevposten var nægtet, maatte gaa

med Pakkeposten, hvilket baade forsinkede og besværliggjorde Omdelingen. „Fædrelandet“ havde ikke Adgang til Forsendelse med Brevposten, og „Københavnsposten“, som havde haft den, var netop i 1840 blevet den frataget.

Pag. 44.

Det kommer af Det, der er Hofparket.

At Heiberg ikke nærrede venlige Følelser for Hofparkettet — denne i Suveræniteten grundede Institution — kan ses af flere Steder i hans Skrifter ligesom af Fru Heibergs Bog. Med Suverænitetens Afskaffelse forsvandt ogsaa denne Indretning, der var lidet gavnlig for Skuespilkunsten, idet Hoffolkene ikke nægtede sig nogen Frihed, men kom og gik, som det behagede dem og talte ganske højt under Forestillingen.

Det er Mulatten

Og Maurerpigen.

„Mulatten“ og „Maurerpigen“, romantiske Dramaer af H. C. Andersen. De opførtes begge for første Gang paa det kgl. Teater i 1840, „Mulatten“ i Foraaret, da Huset aabnedes igen efter Frederik den sjettes Død, „Maurerpigen“ om Efteraaret, medens Andersen var paa sin store Orient-Rejse; men, naar „Mulatten“ henrev det bredere Publikum, slæbte „Maurerpigen“ sig derimod over Scenen og opførtes kun faa Gange. Heiberg, der som Censor antog begge disse Stykker (det sidste dog kun modstræbende), satte personlig kun ringe Pris paa dem, som overhovedet paa det meste af Andersens dramatiske Virksomhed, hvorm han udtalte, at han ved den havde

skadet sin paa andre Felter vundne, digteriske Position. Om dette Forhold se videre Indledningen.

Alt længe skinner hans Berømmelses Maane Pag. 45.
Over hele det store Kongerige Skaane.

Disse Ord sigte til den Hyldest, som Andersen efter „Mulattens“ Opførelse i Lund var Genstand for af derværende Studenter. Se Indl.

I Constantinopel han snart vil trykke
Midt i Seraillet et Mesterstykke.

Sigter til Andersens projekterede Besøg i Constantinopel, som fandt Sted i 1841 og er beskrevet i „En Digters Bazar“.

Som det orientalske Spørgsmaalstegn
∴: det staaende Spørgsmaal om Tyrkernes Stilling i Evropa („den syge Mand“).

Og mens Stor-Eunuchen hans Isse kroner,
Og dybt af Inferieurerne knæles,
Læser han Mulatten for Sultans Koner,
Og Maurerpigen for Dem, som skal quæles.

Stor-Evnuken er den, der har Ledelsen over de andre Evnuker (Gildingere), altsaa Føreren for Livvagten. Inferiørerne ∴: de underordnede. De sidste Linier om „Sultans Koner“ sigte til Andersens bekendte Lidenskab for at læse sig selv op, en Egen-skab, hvorved han efter Collins Udtalelse, ofte var til Besvær for mange. Af et Brudstykke af Andersens Dagbøger fra 1840 (offentliggjort af Nicolai Bøgh i Museum for 1891) ses det, at Andersen fra 19de Juli til Slutningen af September forelæste Mavrerpigen 11

Gange for forskellige Selskaber eller Personer. Rime-
ligvis er det netop dette Forhold med Hensyn til det
stærkt omdisputerede Stykke, der har affødt Heibergs
Vittighed.

Pag. 46. *Thi af Hovedløse man gjør Pedeller . . .*

Det er en bekendt Sag, at Pedelstillingen fra
gammel Tid har været forbeholdt saadanne, der ikke
havde Hoved til Studeringerne.

Her findes og lærde Societeter . . .

Heiberg sværmede gennemgaaende ikke meget
for Selskaber og Organisationer. Hans Udtalelser om
„Trykkefrihedsselskabet“ er ovenfor anførte, og om
„Selskabet til de skønne Videnskabers Fremme“ ud-
taler han i „Kjøbenhavns flyvende Post“ (1834), at det
„i det hele taget har spillet en ynkelig Rolle i vor
Literatur.“

*Er her nu for Exempel et Sted,
Hvor man kan sætte sin Søn i Skole?*

Herved sigtes til et lille i 1833 udkommet Skrift:
„Hvor skal jeg sætte min Søn i Skole?“ forfattet af
Knud Gad, Toldklarerer og Kommis i Helsingør. Den
lille Pjes, som Heiberg ogsaa i „Valgerda“ spørger
med, anker over Mangelen af passende Opdragelses-
anstalter for Borgerbørn, der ikke skal studere, og
foreslaaer enten at ændre Latinskolens Karakter ved
at fjerne de gamle Sprog fra dens Undervisningsplan
eller at opretté Realskoler til Udfyldning af dette
Savn. Det lille Skrift er slet ikke saa taabeligt.

*Thi jeg bekymrer mig ikke stort
Om Værket, som en Poet har gjort.*

Pag. 47.

Disse Linier anvendtes af Heiberg selv et Par Aar senere som Bidrag til Levins Avtograf-Album (meddelt af O. Siesby).

*Men tidt jeg føler mit Hjerte brænde
Af Begjærlighed efter ham selv at kjende.*

For Heiberg var Værket en Udstrømning af Ideen, og Personen var for saa vidt et ligegyldigt Gennemgangspunkt. Den nyere Litteraturbetragtning er gaaet til den modsatte Yderlighed. Men uanset Litteraturbetragtningen vil Heibergs Satire til alle Tider ramme den banale Nysgerrighed, hvormed en stor Del af Publikum omsværmer Kunstnerne.

*. . . dog, det er selsomt, Kjære,
At det just er mig, som forkynder den Lære —*

Pag. 49.

Heiberg føler selv, at denne moralske Fordømmelsesdom over Genierne tager sig noget underligt ud i Mefistofeles' Mund, men søger at dække derover ved at lade ham spøge dermed.

I Pantheisme til Halsen ned.

Pag. 50.

Panteisme, den religiøse Opfattelse, der ikke tillægger Guddommen personlige Egenskaber, men opfatter ham som iboende Verdensaltet.

Om Digteren udtaler Martensen i sin ovenomtalte Anmeldelse i „Fædrelandet“, at der ved ham aabenbart er tænkt paa „en aandelig Frænde af Heine“. Det er dog vist lige saa rimeligt, at Heiberg har taget

Udgangspunktet for disse Strofer fra en ganske almindelig Iagttagelse af den digteriske Selvfordobling.

Pag. 62. *Jeg breder ud min sorte Kappe,
Som Doctor Faust har seilet paa.*

I Følge de gamle, middelalderlige Folkesagn er Mefistofeles udrustet med en Tryllekappe. Naar han breder den ud, bærer den ham som Vinger gennem Luften. Ogsaa Goethe benytter som bekendt i sin „Faust“ dette Træk.

Pag. 63. *Fjerde Act.* Denne Akt var skrevet før den øvrige Del af Digtet. Samtiden var ikke i Tvivl om, at Heiberg her sigtede til den geniale, men selvraadige og lunefulde Skuespiller N. P. Nielsen. Nielsen selv var heller ikke ubekendt med denne Opfattelse, og ærgrede sig derover. (Overskous Teaterhistorie VI, 49). Fru Heiberg fastslaaer da ogsaa i sine Erindringer denne Formodnings Rigtighed.

Pag. 65.⁶⁴ *Du blev nok narret af de røde Placater.*

Fru Heiberg skriver i „Et Liv“ I, 447, om denne Tid: „Medens den ene røde Plakat afløste den anden paa Gadehjørnerne om Vinteren paa Grund af den utrolige Svaghed, som det kongelige Teaterpersonale led af, spillede de samme Skuespillere i Sommerens Hede den ene store, anstrengende Rolle efter den anden.“ (Disse Sommerforestillinger gav Skuespillerne nemlig til Indtægt for sig selv). Det var dette Forhold, der gav Anledning til Indførelsen af Feu — en Spillepræmie for hver Aften — for at opildne Skuespillerne til Udførelsen af deres Pligter.

*Thi jeg har lært af Nathan den Vise,
At man kan i hver en Religion
Dannes til en agtværdig Person.*

Pag. 65.

Lessings Skuespil „Nathan der Weise“ (skrevet 1779) indskærper igennem en Fabel om tre Ringe (allegorisk Betegnelse for Kristendom, Jødedom og Mahomedanisme), som en Fader paa sit Dødsleje skænker sine Sønner den Lære, at man ikke kan vide, hvilken Religion, der er den sande, og at den ene Religions Bekendere derfor bør vise Fordragelighed mod dem, der bekende sig til de andre.

Jeg var ei som et Instrument passiv.

Pag. 70.

Særlig i denne Replik synes Heiberg at have lagt an paa at portrættere Nielsen med hans herskende Egenskaber.

Du klingende Bjelde, du lydende Malm.

Ordene ere med en lille Omstilling laante fra Pavlus 1 Kor. 13, 1. hvor det hedder: „Dersom jeg taler med Menneskenes og Englenes Tungemaal, men haver ikke Kærlighed, da er jeg en lydende Malm eller klingende Bjælde.“

See saa: Nu er vi her tilbage.

Pag. 73.

Scenen er atter i Helvede, hvorhen Mefistofeles og „Sjælen“ fra deres jordiske Udflugt er vendt tilbage.

*Paa Jorden han lærte den dumme Snak,
Som lugter af borgerlig Thee og Tobak.*

Pag. 74.

Naar man af Fru Heibergs Bog véd, at Spørgsmaalet om individuel Udødelighed jævnligen var Gen-

stand for Dispyt i Samtaler mellem Heiberg og Martensen, kan man let forstaa, at Helvedes-Dogmet i dets gammeldags Opfattelse maatte for Heiberg staa som rent og skært Vanvid. For ham kunde Helvede kun være Udtryk for en eller anden aandelig Sandhed eller Erfaring.

Pag. 75. *Jeg giver dig Ret; thi som jeg troer,
Det stod i Kjøbenhavnsposten for ifjor.*

Disse Ord og ff. sigte til „Kjøbenhavnspostens“ idelige Tærsken Langhalm paa det samme. For Resten viser denne Replik „Sjælen“ som en god, avtoritets-troende liberal.

*Jeg tvivler ei paa, at hørt du har
Om Danaidernes store Kar.*

Danaus var Konge i Libyen. Af hans halvtre-sindstyve Døtre havde de ni og fyrretyve myrdet deres Mænd og sattes til Straf derfor i Underverdenen til at fylde et bundløst Kar med Vand. Naar Heiberg længere nede taler om de halvhundred Prinsessehænder, er det strængt taget en for meget.

Pag. 76. *At kun ved uendelig Manges Flid
Kan det fyldes i uendelig Tid.*

En bitter Spot over dem, der mene, at det er Mængden, der gør Udslaget i aandelige Sager, og som med Organisationer, Resolutioner og Demonstrationer troer at kunne erstatte Selvfordybelse og Inderlighed. Det er værd at lægge Mærke til, hvor megen Berøring med kierkegaardske Yndlingsproblemer dette Digt har. Saaledes er Modsætningsforholdet mellem

det æstetiske og etiske, behandlet i Digterens og Skuespillerens Personer, jo ogsaa et kierkegaardsk Tema.

Men Du vil finde her Professoros.

Pag. 76.

Heiberg opregner her forskellige lærde og ansete Menneskeklasser, som altfor hyppig arbejde i den slette Uendeligheds Tjeneste uden idealt Maal for deres Stræben. Han viser Sjælen, at denne Vandbæren ingenlunde, som den frygter, er Sjoverarbejde; det regnes tværtimod for det pæneste Arbejde og udføres af ansete Folk.

Her er ingen Ro og Hvile.

Pag. 77.

Mens den store Klokke slaaer.

Den store Klokke synes her brugt — lidt besynderligt — som Udtryk for Tiden og Timeligheden. „Omvendt taler Oehlenschläger i „St. Hans Aftensspil om den store Klokke som Betegnelse for Dommedagsklokken, altsaa Timelighedens Ophør.

Jeg agter desuden Foreningsaanden.

Pag. 78.

Disse Ord indeholde vel den egentlige Adresse for Danaidekarret. Det er den politiske Hæseblæsen, Møderne, Talernes uendelige Langhalm, Kandestøberiet, som Heiberg har set sig gal paa. Smlgn. Paludan-Müllers Satire over Adam Homos store Plan om at fuldkommengøre Folket ved „Talens Magt“. Adam Homo II. 122—24 (samlede Skrifter). At Heiberg og hans Skole i Virkeligheden undervurderede Betydningen af dette Maskineri behøver man ikke at udvikle for Nutidslæsere.

Pag. 79. I det elegiske *Slutningskor* hæver Heiberg sin „Sjæl“ til en Repræsentant, en Type for en hel Klasse af ligestemte Medborgere, ja saa at sige for en hel Tid. Det er en Stridshandske tilkastet Samtiden, som med Forbigaaelse af den absolute Filosofi, hvad der for Heiberg var ensbetydende med den absolute Sandhed, gik til Bunds i den „slette Endelighed“.

Der er i disse Noter medtaget enkelte Forklaringer, der ville være overflødige for den akademisk-dannede Læser. Det er ved al Kommenteren vanskeligt at vide, hvor man skal sætte Grænsen, og særlig i vor Tid, da Læsekresen meget har udvidet sig, bør man maaske hellere medtage for meget end for lidt. Da Noterne her ere anbragte bag i Bogen uden Henvisningstegn i Teksten, vil de i al Fald ikke paatrænge sig nogen.
